

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

ГУРЦУЛА ЛЮБОМИР ВАЛЕЙІОВИЧ

Особливості навчання роману „ Зірки Егера“ Гийзи Гардоні у школах

014.02 Середня освіта. Мова і література (угорська) Угорська мова як
іноземна та англійська мова та література

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:

Берта Е. Т.
доцент

Реєстрація _____
(номер)

« ____ » _____ 2023 р. _____
(підпис пров.фахівця) (прізвище, ініціали)

Синетар У.І

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

_____ Зикань Х.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)

К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

« ____ » _____ 2023 р.

Рецензент _____
(підпис)

_____ Гульпа Д.В. _____
(прізвище, ініціали)

К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
„UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM”
UKRÁN–MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉK

HURCULA LJUBOMIR

Gárdonyi Géza Egri csillagok című regénye tanításának sajátosságai az iskolákban

Magyar nyelv és irodalom

Diplomamunka a baccalaureusi fokozat megszerzésére

6.014.02 Középfokú oktatás szakirányban,
magyar nyelv mint idegen nyelv, angol nyelv és irodalom

Tudományos témavezető:

Berta Eleonóra

docens

Ungvár – 2023

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	5
1. A KÉRDÉSSSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOMRÓL.....	7
2. GÁRDONYI GÉZA TÖRTÉNELMI REGÉNYEI.....	12
3. A REGÉNY TANÍTÁSA A TANTERV ÉS A TANKÖNYV ALAPJÁN.....	18
3.1. A mű szerkezete.....	28
3.2. A regény cselekményének tartalmi-művészi elemzése.....	31
3.3. Az Egri csillagok című regény szereplőinek bemutatása irodalom órán....	42
BEFEJEZÉS.....	51
KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA.....	51
A FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE.....	52
REZÜMÉ (ukrán nyelven).....	56
REZÜMÉ (angol nyelven).....	57

BEVEZETÉS

Gárdonyi Géza az ellentmondások embere volt, különségekkel és vitathatatlan tehetséggel. Az Egri csillagok, sokunk gyerekkorának meghatározó könyvélménye szinte megragadt bennünk és teljesen összeforrott az író, Gárdonyi nevével. Ki volt ő? Ki volt ez az egyik irodalmi körhöz sem sorolható, termékeny és nagyon népszerű magyar író? Ki volt az az író, akinek aktív szerepe volt legtöbbünk gyermekkorában és történeteinek köszönhetően érdeklődni kezdtünk a magyar történelem iránt? Dolgozatomban ezekre a kérdésekre is keresem a választ.

Röviden írok életéről és részletesebben szólok legolvasottabb és legnépszerűbb regényéről, az Egri csillagokról. Írók, költők és irodalomkritikusok véleményét, gondolatait idézem a szerzőről és műveiről. Mindemellett, a tanterv és a tankönyv alapján bemutatom, hogy Gárdonyi regényét hogyan tanítják a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban.

A dolgozat témája: Gárdonyi Géza Egri csillagok című regénye tanításának sajátosságai az iskolákban.

A téma aktualitása, indoklása. Az olvasók talán legkedveltebb regénye az Egri csillagok, melynek népszerűségének megértéséhez először a magyar történelmi múltban kell magyarázatot keresnünk. Így ír Beöthy Zsolt irodalomkritikus e mű aktualitásáról: „Nem utolsó érdeme, hogy egész világánál, szelleménél, előadása módjánál fogva legkiválóbb eredeti ifjúsági olvasmányaink közé sorakozik. [...] a hősi ideál cultusát szolgálja. [4, 372.o.]”

Néhány évvel ezelőtt olvastam el Gárdonyi Géza a Láthatatlan ember című történelmi regényét, ami nagy hatást gyakorolt rám. Addig nem olvastam hasonlót, pláne nem magyar nyelven. Már akkor eldöntöttem, hogy az író munkásságával részletesebben szeretnék megismerkedni és más műveit is szívesen elolvasnám. Így esett a választásom az Egri csillagok című regényre. A témaválasztás összefügg a regény népszerűségével a fiatalok körében. Hiszen ők azok, akik döntéseikkel, tetteikkel jobbra vagy rosszabbra

változtathatják ezt a világot, és ezekre a döntéseikre hatással lehetnek az általuk olvasott irodalmi művek is.

Az Egri Csillagok című regény jelentősége, hogy a fiatalabb nemzedék igazi, erkölcsi normáknak megfelelő hősökre találhat, láthatják önfeláldozásukat a szabadságért és függetlenségért. Milyen kevés az igazi hős napjainkban! Ritkán hallani róluk. Többet azokról, akik annak kiáltják ki magukat. Ők viszont nem nevezhetők hősöknek, mert nem adnak, nem áldoznak fel semmit, csak elvesznek az emberektől, a hazától. A regény hősei viszont a legdrágábbat, az életüket is odaadják / odaadnák hazájukért.

Célom, hogy minél tisztább képet alkossak arról, hogy mi is a történelmi regény. Mik a jellemzői, hogyan lehet vele úgy dolgozni, hogy ne csak száraz anyag legyen, hanem megmutassa művészi értékét is. Fontosnak tartom, hogy a regényről, megírásának körülményeiről, tartalmáról, stílusáról sok és fontos ismeretet osszak meg. Szeretném hűen ábrázolni a magyar nép hazaszeretetét. Az Egri csillagok című regény nemcsak a történelmi múlt bemutatására alkalmas, hanem a hazafiságot is erősíti az olvasóban.

Néha a dolgok unalmasnak tűnnek, mert egy bizonyos szögből látjuk őket. Munkámmal az olvasók látószögét szeretném megváltoztatni e csodálatos történelmi regény segítségével. Gárdonyi művét úgy szeretném bemutatni, hogy az a tanulók számára érthető legyen. Igyekszem felkelteni érdeklődésüket iránta, és ha ez megtörténne, akkor remélhetőleg egyre többen elolvasnák a regényt.

Az anyaggyűjtés forrása. Dolgozatomban Gárdonyi Géza legnagyobb volumenű történelmi regényét, az Egri csillagok címűt elemzem. A művel, területünk magyar tannyelvű iskoláiban, 7. osztályában találkoznak a tanulók.

Az anyag feldolgozásának módszere: A regény bemutatása során leíró és elemző módszert alkalmazok.

1.A KÉRDÉSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOMRÓL

Lőrincze Lajos mondta egy rádióadásában: „Ha azt kérdezik tőlünk, melyik magyar íróat ajánljuk, akitől szép magyarságot tanulhatunk..., akkor az elsők között Gárdonyit szoktuk említeni, ajánlani.” Sokáig különködő, furcsa embernek tartotta a hivatalos irodalomkritika, ami miatt az olvasóközönségnek is ez volt a véleménye. A „titokzatos, szellemekkel társalkodó egri remete” művészi törekvéseit sokáig nem értették, vagy félreértették. Ezt a homályt nemcsak az egyes kritikusok sűrítették, hanem – különösen halála után – a tudatos hamisítások is. Csak az elmúlt évtizedekben folyó alaposabb Gárdonyi-kutatás oszlatta el végleg a Gárdonyi-legenda ködét. **Kispéter András** Gárdonyi Géza c. munkája ezen kutatások egyik legjobb eredménye [35, 230 o.]. Átfogó képet ad Gárdonyi életútjáról, munkásságáról, és kielemezi legmeghatározóbb műveit. Segít megismeri mi motiválta művei megírását, hogyan alakult ki meghatározó szerepe, a magyar irodalomban.

Kéky Lajos Gárdonyi Géza c. [34, 40 o.] művében a következőt írja az íróról: „...költészete a maga egészében a magyar földnek oly mély rétegeiben gyökerezik s oly sajátosan egyéni, hogy bizonyos mértékig igazságtalan s művészetét lényegében egyáltalán meg nem világosító bárkivel is párhuzamba állítani. Ezzel a tősgyökeres magyarossággal s egyéni színével szinte magányosan emelkedik ki legújabb elbeszélő irodalmunkból pályájának művészi becse szerint is értékessé érett termése” [34, 12. o.].

A magyar irodalomtörténetben és irodalomkritikában sokan írtak Gárdonyiról, regényeiről, stílusáról. **Sík Sándor** szerint Gárdonyi stílusának gazdag sokoldalúsága három alaptípusra vezethető vissza. Az első a konstatáló stílus, sajátos mondatformákkal, benne az igék gazdagságával, egyéni főnevekkel. Másik jellegzetessége a szemléletesség, amely „nem a festőiség, hanem a plasztika eszközeivel jelenik meg nála”, hatását néhány vonással éri el, egyedi igével, jelzővel, hasonlattal. Stílusának harmadik alaptípusa a lírai jelleg, rövid mondatos marad, de nem konstatáló, hanem érzelmekkel teli, és mindenk felett zeneiség, gondolatrítmus jellemzi. „Stíljének fejlődése pedig körülbelül azt a vonalat

futja meg, amelyet Arany János stíljének ismertünk meg: a konvenciótól, a naiv népiesen át: a koncentrált népiességből stilizált klasszikus magyar stílusig” [23, 127. o.]

A sokirányú magyar regényirodalomban Gárdonyi sajátos helyet foglal el: „A modern regénynek olyan formájához azonban, amelyet azonkívül, hogy organikus egész és a maga törvényei szerint tökéletes, speciálisan magyar regénynek nevezhetnénk, – aligha jutott valaki közelebb Gárdonyinál” [14, 128.o.]. Hasonlóan ír stílusáról **Schöpflin Aladár** és **Szerb Antal** is. „A nyelve is alighanem tudatosan a népköltészet nyelvéből indul ki, erős ritmusú, rövid mondatai, a lehetőségig leegyszerűsített kifejezési formái, a parasztélet képzetkörén maradó kép- és szólamkincse a nép ősi költői nyelvanyagából van kiépítve” [20, 124.o.]. „Stílusa koncentrált népiességével az Arany-hagyomány legjobb folytatója” [27, 439. o.]. Nyelvezetének tisztaságát, magyarosságát minden méltatója dicséri. Lőrincze Lajos ezt mondta róla egyik rádiós előadásában: „Ha azt kérdezik tőlünk, melyik magyar írot ajánljuk, akitől szép magyarságot tanulhatunk, akinek művein nyelvérzékünket erősíthetjük, jó irányba fejleszthetjük, akkor az elsők között Gárdonyit szoktuk említeni, ajánlani. Az ő kristálytiszt, finom színekben játszó stílusa, egyszerű s mégis gazdag nyelve legjobb példa lehet mindenkinek” [35, 224. o.].

A Gárdonyi életéről és munkásságáról szóló szakirodalom igen nagy. **Schöpflin Aladár** hangsúlyozza, hogy „ő írta a magyar parasztéletről a legszebb novellákat” [20, 121. o.]. Röviden ír népiességéről, parasztábrázolásáról, a Göre-humorról, de a férfi-nő konfliktus ábrázolását emeli ki – ha meggondoljuk, jogosan: a szerelem és a házasság problémája végigkíséri egész pályáján. Szerb Antal rövid jellemzésében benne van Gárdonyi sokoldalúsága: „Falu-pártisága alakítja ki magyarság-látását, mely főképp történelmi regényeiben domborodik ki” [27, 439. o.].

Vitathatatlan, hogy legolvasottabb és legsikeresebb regénye az Egri csillagok. Mi magyarázza a regény nagy sikerét? Ez tényleg olyan különleges regény? A válasz megtalálásához elsősorban a modern kritikához kell fordulnunk. Az Egri csillagok – és általában véve Gárdonyi is – kortárs kritikai fogadtatása vegyes volt. **Ady Endre** írta róla:

„irodalmi bíróságaink már ítélték róla [...] bárcsak az volna, akinek megtették. Eredeti és nagy magyar író”. [28, 377. o.] A tízes-húszas évek szakirodalma azonban – szemben Adynak Gárdonyi parlagiasságát, anti-urbánusságát is kiemelő írásával – már másként vélekedik az Egri csillagokról. Szinte minden kritikus pozitívan értékeli a regényt. Sík Sándor „eposzi pátosról”, eposzi stílről”, „eposzi ihletről” szól, és a „XVI. század magyarságának eposzává” emeli a könyvet [23, 28 .o.]. A regény értékrendje és poétikája a 19. századhoz kötődik, a törökkel szembeni vereségek közül emel ki egy győztes alkalmat. Ha túlzásnak is találjuk az Egri csillagoknak eposzként való kiemelését, a történetet összességében allegorikus útnak is tekinthetjük, amelyen végigkövetjük a török elől már gyerekként is megszökő hőst. Az első, kisgyerekkori szökés akár kicsinyítő tükörként magában rejti azt is, hogy a magyarság is legyőzi a törököt.

Az író számára a regény nem ért véget azzal, hogy kéziratát átadta a kiadónak. A hivatása és az olvasók iránt érzett tisztelete, valamint a minőség melletti elkötelezettsége látszódik meg abban, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Péczely-díjjal jutalmazta a regényét. „A bizottság mindenekelőtt számba vette a mondott bienniumnak egész regénytermését s a szabályzat alapján osztályozta. Örömmel jelentheti, hogy mindjárt az első csoportban, a szorosán történelmi tárgyú regények között talált egyet, melyet egyhangúlag jutalomra ajánlhat. Ajánl is, mégpedig nemcsak a Péczely József alapító levelében uralkodó szempontból: hogy a magyar történet ismeretét és szeretetét terjessze a költészet, hanem mint oly művet, melyben, fogvatkozásai mellett is, nem mindennapi írói tehetség nyilatkozik meg, s amely irodalmunk egy nagyfontosságú ágának kétségtelen gazdagodására szolgál. Ez a munka Gárdonyi Gézának az Egri csillagok című, öt részből álló regénye, melyet először a Pesti Hírlap közölt 1899. dec. 24. és 1900. április 21. között, s amely utóbb, a Légrády testvérek kétkötetes kiadásában önállóan is megjelent” [4, 358. o.]. Gárdonyi szerénységén, munkavágyán nem változtatott az a tény, hogy különleges írói tehetségét a bírálók egyhangúlag dicsérték, ő műve hibáit akarta kijavítani.

Feljegyzéseiben sok helyen utal arra, hogy tudatosan és folyamatosan fejlesztette szövegeit. Műveit ajándéknak tekintette: „Mindenki élete erre a kérdésre felel meg: mit akar? A legtöbb ember kapni akar. Az igazi író azonban alkotni akar, vagyis adni. Minden egyéb mellékes neki” [14, 40. o.]. Az ő ajándékai egyre fényesebben csillogó gyémántok: „Javításra idődet ne sajnáld. A javítás is alkotás. Gyöngy, gyémánt, ha csak borsónyi is, értékesebb magánál a koronánál. S ha egy nap csak egy gyémántszemmet alkotsz is, egy mondatban, vagy csak egy szóban: gyűrűbe illesztettél drágakövet” [14, 145. o.]. A Gárdonyival foglalkozó monográfiák keletkezése előtt az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság 1929. évi évkönyvében **Köveskúti Jenő** *Gárdonyi és a kritika* című tanulmányában [37, 63.o.] Beöthyre hivatkozva Gárdonyi érdekéért említi, hogy meglátta az Egri csillagokban a pedagógiai értékű kiváló ifjúsági olvasmányt, s a regényt az iskola figyelmébe ajánlotta.

Gárdonyi művészetének lényegi eleme a szakralitás. **Ravasz László** ezt így fogalmazza: „Nem fogadott el más kalauzt, csak a génuszát. [...] vállalta [...] saját lángelméje kockázatát [...]. Minden sikerét felülről kapta ajándékba; tévedései és botlásai a távlatot és méretet adják sikerei és győzelmei nagyságához” [46, 24-25.o.]. **Jókai Anna** ezt írta Gárdonyiról: „Gárdonyi írásaiban átragyog az élő örök Isten” [30, 7. o.]. **Cs. Varga István** így vélekedik az íróról és az emberről: „Gárdonyi művészként apostolkodott, emberként folyamatosan tökéletesítette magát: a szeretet-parancsot igyekezett követni. Egri alkotómagánya nem elfordulás, hanem odafordulás: Jézusra, Máriára figyelő alkotói elcsendesedés. nem a kritikusokhoz, hanem a betlehemi csillaghoz igazodott” [9, 310. o.].

Sík Sándor megragadva a lényegét így írt Gárdonyi stílusáról: „Gárdonyi művészi alaphangja tehát egyrészt a lírai együttérzés, másfelől – az objektív ihletés idején – a naiv ábrázolás, a mese, az idill, a komikum, esetleg a didaktika hangja. A kétféle inspirációnak körülbelül egyenlő arányú vegyüléséből áll elő a humornak Gárdonyi-féle változata. Ellenben egyformán távol áll tőle a tragikum és a pátosz egyfelől, a hideg,

szenvtelen, Flaubert-féle hang, a l'art pour l'art önmagáért való formaáhitata, az impresszionizmus nüansz-hajháhása másfelől” [23, 53. o.].

A legnagyobb ihletet Sík Sándor munkásságából merítettem, aki Gárdonyi Géza minden műve kapcsán megemlíthető: nyomon követi stílusát és technikáit elemzi a szerző által írt történelmi regények mindegyikében. Kiemeli Gárdonyi sajátos mondatszerkezetét és szóalkotását, különösen az igéket, a leíró mellékneveket, a hasonlatokat, és főként a próza ritmusával foglalkozik. Rámutat sajátos szóhasználatára, mulatságos népetimológiáira stb [23, 128. o.].

2. GÁRDONYI GÉZA TÖRTÉNELMI REGÉNYEI

„A történelmi regény kétségkívül nagyon kényes műfajváltozat” – írja Szegedy-Maszák Mihály. [25, 31. o.]. A történelmi regény egy bizonyos történelmi időszakban játszódó regény. Főszereplője vagy egy történelmi személy, vagy egy kitalált szereplő, de a másodlagos szereplők között vannak történelmi személyek is. A történelmi regények olyan műveknek tekinthetők, amelyek legalább 60-70 évvel a szerző kora előtt játszódnak, de ebben a kérdésben megoszlanak a vélemények. A regényírást általában alapos kutatás előzi meg.

A történelmi regény „zárt, teljes világot épít fel a múlt eseményeiből: egy működő, adott korabeli, emberi életvilágot hoz létre, ami nem történelmi éppíglétének ábrázolására, önmaga pusztá bemutatására hivatott” [3, 67. o.]. A történetírói szövegekkel szemben támasztott alapvető követelmény a múlt hiteles rekonstrukciója, a történelmi események értelmező közvetítése, még ha ez objektív értelemben lehetetlen is. A történetírói tevékenység megköveteli az okságra való törekvést, az elbeszélő személyiségének háttérbe szorítását.

A történelmi regény fogalma Jósika Miklós kora óta jelen van a magyar irodalmi beszédében. Kialakult és azóta is folyamatosan gazdagodott szöveghagyomány, amely folyamatosan változtatja költőileg nehezen leírható, de az irodalmi szövegek egy bizonyos csoportját történelmi regényként kijelölve és olvashatóvá téve konvencióit.

A 19. és 20. század magyar irodalmában a történelmi regény hagyománya folyamatosan jelen van, hol látványosabban, hol kevésbé látványosan, és így meghatározó a magyar hősköltemény történetében. A magyar irodalomban a történelmi regény elgondolásának irányában kétségtelen, hogy nincs párja Gárdonyi Gézának. Ilyen hatalmas esztétikai értéket ekkora szövegmennyiséggel, valamint a szereplőket kísérő történelmi pontossággal csak Gárdonyi zsenialitása tudta megteremteni.

Gárdonyi saját munkáiról megjegyezte, hogy legjobb alkotása az *Egri csillagok* (1901), a legdrágább a *Láthatatlan ember* (1902), a legszebb az *Isten rabjai* (1908). Mindhárom történelmi regény, és mindhárom ma is aktuális. Népszerűségükben nem csak a csavaros cselekmény játszott nagy szerepet, hanem olyan értékek is, mint a hit, a hazaszeretet és a személyes bátorság. Az Egri csillagok nemcsak a török ostrom és az egri vár sikeres megvédésének története, hanem az ifjú Bornemissza Gergely élettörténete is, amelyet gyermekkorától mesél el, és csodás győzelemmel zárul. A regény olvasása során az emberi fejlődés és a társadalmi érvényesülés tanúi leszünk: egy szegény jobbágyfiútól vitéz katonáig. A mű hősköltevény a hazaszeretetről. Azt a tanulságot hirdette és hirdeti, hogy a nép önzetlen hősiessége a nemzet fennmaradásának záloga.

A *Láthatatlan ember* nem csupán egy történetírás, amely visszarepít bennünket Attila hunjainak birodalmába, hanem a főszereplők, Zéta és Emőke, egyszerűnek semmiképp nem mondható, szerelmi története is. A regényben, kevésbé fontos motívumok formájában megjelennek mindazok a szimbolikus formák is (halál, álm, művész, hatalom, magány, barbárság stb.), melyeket a kor modern gondolkodói generációs újdonságként láttak.

Az *Isten rabjai* c. regényében a középkori szerzetesek és apácák szerzetesi életét mutatja be az író. Boldog Margit Nyulak szigeti szenvedését meséli el, de nem saját, hanem egy jobbágyfiú, Jancsi fráter szemszögéből.

A dolgozat témájára való tekintettel fontosnak tartom azon történelmi időszaknak és eseményeknek a rövid bemutatását, melyek a regény alapjául szolgáltak, de szükségesnek érzem azt is, hogy ejtsek néhány szót magáról a szépirodalmi műről és az íróról is.

Az Egri Csillagok című történelmi regényt Gárdonyi Géza írta. A Pesti Hírlapban folytatásokban jelent meg az öt részből álló mű, melyet 1901-ben könyv formájában is kiadtak. Iskolai tanulmányaink során megtapasztalhattuk, hogy az Egri csillagok egy sok oldalból álló szépirodalmi mű, több szálon futó cselekménnyel, főhősökkel és sok

mellékszereplővel, helyszínnel. A mű a hazaszeretet és a haza védelmének regénye. Eger várának védelméért hittet, minden kétséget kizárva, teljes elkötelezettséggel és tiszta szívvel küzdenek a magyar vitézek Dobó István vezetésével.

Gárdonyi Géza Devecserben, majd később Sárváron tanított és írt is. A vidéki néptanítóskodást egy idő után fojtogatónak érezte, ezért abba is hagyta és több időt szentelt az írásra. Győrben indult el újságírói pályája. Később Szegedre került, ahol még Dankó Pistának is írt nótaszöveget. 1891-ben Budapestre költözött, mint Feszty Árpád festőművész történeti körkép-vállalatának titkára. [15, 42. o.]. Egyre jobban kiábrándult fővárosi létből. Az irodalmi életről és a művészvilágról lesújtó volt a véleménye. Kora társadalmát elkorcsosultnak látta. Elkeseredésében még arra is gondolt, hogy Amerikába vándorol, felcsap hegedűművésznék. Szerencsére meggondolta magát és maradt. A főváros helyett Egert, egykori diákkorának helyszínét választotta a továbblépéshez, ahol szépséget és megnyugvást talált.

Az elmondások szerint „könyvekkel, tajtékpipákkal bőven ellátott, bőrrel párnázott ajtajú, teremnyi dolgozószobát álmodott magának, ahova napfény csak a tetőbe vágott ablakon keresztül szűrődött be.

Gárdonyi valóban elzárkózott a hivatlan látogatóktól és a sajtó munkatársai elől, ellenben barátait örömmel fogadta: Bródy Sándor és Szabolcska Mihály gyakran meglátogatták. Mindemellet gyakran utazott: Az Egri csillagokhoz Konstantinápolyban gyűjtött anyagot, A láthatatlan ember miatt Franciaországba ment, ezen kívül volt Olaszországban, Bajorországban és Erdélyben is.

Milyen politikai helyzetben íródott a regény, és mi nyűgözte le a szerzőt.

A regény a dualizmus korszakának első három sikeres évtizedének végén jelent meg. A nemzet önreprezentációja jóval nagyobb volt önmagánál: üzenet volt a világnak, és különösen a Monarchia történelmi Magyarországon élő népeknek, hogy a hungarizmus jóval előbb van itt, mint a többi.

A Egri csillagok című regényben a törökök semmilyen szempontból nem kapnak pozitív kritikákat. Hadtudomány helyett ravaszságból élnek (ilyen példa Buda elfoglalása, miközben a szultán átöleli és megcsókolja a kiskirályt), katonai nagyság helyett rendszerint végtelen tartalékaik, fölényes létszámuk dominál. A regényben a törökök fogságából hazatérő gyerekek lovai vágattak a fák között, „fekete óriásokként” állva, de „Gergő nem félt tőlük. Magyar fák azok mind” [12, 23. o.]. Hasonló kontrasztot ad a szerző, amikor Török Bálint, a Héttorony fogolya néz ki az ablakon a török természetre. Milyen más égbolt ez, gondolta. Török ég, török sötétség. Gárdonyi a magyar-török kontrasztot a tájbrázolással is visszaadja.

A történelmi regény művészi szabálya az, hogy akárhány képzeletbeli személy jelenik meg benne, minden másnak többé-kevésbé meg kell felelnie annak, ami az akkori való világban történt. Gárdonyi munkája a definíció minden követelményének megfelel. Az igazság kedvéért el kell mondani, hogy Gárdonyi milyen történetről írt, és mivel ez egy történelmi regény, tudni kell a történelem azon időszakairól, amelyek az ilyen bátor karakterek megjelenésének fontosságát jelölték meg.

Lajos király halála után a főurak és a köznemesek egy csoportja Szapolyai Jánost, míg másik csoportjuk Habsburg Ferdinándot választotta meg Magyarország új királyának, mert abban hittek, hogy a Habsburgok segítségével az ország megvédhető. A két király között harc tört ki. Saját érdekei védelmében Szapolyai János a törökökhöz fordult segítségért, akik visszaadták neki Budát. 1538-ban a két király megkötötte a váradi békét, melynek értelmében Szapolyai János halála után uradalmi része Ferdinándhoz kerül. A történetek után azonban Jánosnak fia született, és halálos ágyán megeskette embereit, hogy területeit a fia öröklje majd meg. Tizenöt évvel a Mohácsi vereség után, 1541-ben a törökök bevonultak Budára, majd hirtelen, az ősz beállta előtt, a Duna–Tisza közét végig pusztítva, nagyszámú foglyot ejtve, elhagyták az országot. 1541-ben Ferdinánd harccal szeretne volna visszaszerezni Budát, melynek hatására Fráter György (a Szapolyainak esküt tettek közt a legerősebb) a törökökhöz fordult segítségért. Az Egri csillagokban is leírtak szerint, a

szultán találkozóra hívta Szapolyai híveit, ami alatt titokban elfoglalták Budát, ezáltal az ország három részre szakadt. A Dunántúl jelentős részén és a Tiszántúlon a török, Erdélyben, és annak környékén Szapolyai János, a Felvidéken pedig a Habsburg volt az úr. A törökök szerették volna a hódoltság területét kiszélesíteni, azaz egy Buda környéki rendszert kiépíteni, bár fő céljuk nem Magyarország meghódítása volt, hanem a nyugat elérése, egészen a tengerekig. 1543 és 1544 között az országban több várat is elfoglaltak: Visegrád, Esztergom vagy Székesfehérvár. 1552-ben, míg a budai pasa a nógrádi várakat támadta meg, addig az oszmánok egy nagy sereget küldtek a Temesköz, és a Tiszántúl területeinek megszerzése érdekében. A támadások sikeresek voltak, így török kézre került Temesvár, Szolnok és Drégely is. Ősszel már Eger alatt gyülekeztek, hogy a Felvidék kapujának is nevezett város ellen indítsanak harcot. A körülbelül ötszáz főnyi helyőrség és a menekültek együttesen nagyjából kétezer főt tettek ki, így álltak ki a 70 000 főnyi török ellen. A török sereg szeptember 9-én ért Eger vára alá, szeptember 17-én pedig megkezdődött a harc. A 38 napon át tartó ostromban Dobó István vezetésével, kitartóan küzdöttek a magyarok a túlerőben lévő törökök ellen, mely eredménye nem csak a vár, illetve Eger megvédése volt, hanem a török hódítások 44 éven át tartó visszaszorítása.

A regény címében szereplő Eger város kiemelt helyzetű. Eger várának környezetét Gárdonyi Géza különböző események leírása révén jellemzi. Említ kisebb patakokat, városrészeket vagy környező településeket, melyek fontos szerepet kaptak a regény szempontjából.

Gárdonyi nagyon is tudatos előmunkálatok után kezdett az íráshoz. Szerepelnek benne a hiteles történeti tények – forrásai többek között Tinódi Lantos Sebestyén, a magyar nyelvű történetírás egyik első képviselőjének 1800 és további 460 soros históriás énekei. Gárdonyi hagyatékban megvan a Régi Magyar Költők Tára vonatkozó kötete, s benne Gárdonyi sajátkezű lapszéli jegyzetei Tinódihoz. Olvasta Szerémi György és Verancsics Antal egri kanonok és történetíró munkáit. Ugyancsak ismerte a török történetíró és jogtudós, Dzselaálzáde Musztafa krónikáját és a Magyarország története 1490–1606 című

Istvánffy Miklóstól származó könyvet. Gárdonyihoz korban igen közel volt Salamon Ferenc, a Magyarország a török hódítás korában című munka szerzője.

Mindezek a források a történelmi keret megteremtéséhez szükségesek voltak, nem terhelték meg írói fantáziáját. Gárdonyi mindent megtett, hogy hozzáférjen a forrásokhoz, mert a könyvtár akkoriban zárva volt az írók előtt. Gárdonyi Géza regénye megírása előtt nagyon sok kutatómunkát végzett. Számos, a könyvben előforduló helyszínt meglátogatott, emellett vizsgálta a törököket, kultúrájukat, a török hódoltság idejét, annak minden velejárójával. Nem meglepő tehát, hogy regényében valódi történelmi neveket is felidéz, mint például: Török Bálint, akit Buda elfoglalása után Konstantinápolyba harcoltak; A királyi család, Izabella királynő, és fia János személyében; Fráter György; Dobó István, a várvédők kapitánya; Tinódi Lantos Sebestyén. A fentebb felsorolt személyek mellett, természetesen számos más magyar, illetve török katona neve is megjelenik, amik előfordulnak más forrásokban is, ezáltal alátámasztva, hogy valóban létező személyekről van szó. Persze sok kitalált szereplővel is találkozhatunk az írásban. Ilyen például Jumurdzsák és Hajvan a török oldalról, vagy Sárközi a magyarok közt.

3. A REGÉNY TANÍTÁSA A TANTERV ÉS A TANKÖNYV ALAPJÁN

A kultúra az egyetlen, ami megóvhatja az embert a körülöttünk settenkedő semmi ellen. Csakis a kultúra védhet meg minden nemzetet a hanyatlástól, az megsemmisüléstől. Kultúránk meghatározó alkotóeleme – az irodalom. Megértését és átadását az egyik legfontosabb iskolai tantárgy is támogatja: a magyar irodalom. Miért fontos és mire szolgál ez? Elsősorban arra, hogy megsokszorozzuk benyomásainkat, gondolatban újra megtapasztaljuk az emberi sors szomorúságát és szépségét. A jó mű egyedülálló lehetőség a tapasztalatszerzésre. Ha elolvastuk a János vitézt, a Toldit, A Pál utcai fiúkat vagy az Egri csillagokat, akkor mi már jártunk Tündérorszámban, Nagyaluban, a Grundon és részt vettünk az Egri vár, és vele együtt Magyarország megvédésében.

Gárdonyi Géza Egri csillagok című regénye úgy szembesít bennünket az emberi lét próbatételeivel (szerelem, barátság, becsület stb.), hogy az egyéni sorsot a nemzet sorsával kapcsolja össze. Igaz, majdhogynem az egész magyar irodalmunkra jellemző ez, mégis kijelenthetjük, hogy nincs még egy regény, amely ebből a szempontból versenyezhetne vele. Az olvasók is hasonló véleményen vannak, hiszen az Egri csillagok regény nyerte el a Nagy Könyv szavazását 2005-ben.

Amíg van nemzet, addig lennie kell nemzeti mintának, mintaértékű példának. Ezért is fontos, hogy az Egri csillagok regény fontos helyet kapjon az iskolai oktatásban. A kérdés tehát nem az, hogy tanítsuk-e?, tanítható-e? Esetleg az, hogy mikor, mily életkorban tanítsuk? A legfontosabb feladat: hogyan hozzuk közel a diákokhoz és hogyan szeretessük meg velük? Ez a kulcsa, lényege az irodalomtanításnak.

Napjainkban sajnos szinte divat lett azt mondani egy-egy műről, hogy: nem lehet tanítani vagy elolvasni, mert érthetetlen, elavult. Igen, el kell ismernünk, hogy ilyen is előfordul. Az Egri csillagok esetében azonban, ez semmiképp sem mondható.

A kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban Gárdonyi Géza munkásságáról az érvényben lévő tantervnek megfelelően a 7. osztályban tanulnak a diákok. A író életrajzára

és fő művére, az Egri csillagok regényre a tanmenet összesen nyolc órát irányoz elő. Ebben az óraszámban a tanulóknak nemcsak magát a művet, hanem az adott kor kulturális és politikai körülményeit is meg kell ismerniük, ami nem egyszerű feladat sem a tanárnak, sem a diáknak. A tanmenet a következő pontokban irányozza elő az adott témakör ismertetését: *Az író életrajza, Egerhez való kötődése. Egri csillagok. A történelmi regény keletkezése és valóságos alapja. Az író hosszúságos kutatásai. A regény szerkezete, címe, fejezetei. A regény cselekménye. A történelmi kor, a helyszínek. A szereplők csoportosítása, jellemzése. A főszereplők életútja a regényben. A főszereplők csoportosítása és jellemzése. A regény üzenete. Alkotó- és beszédképesség fejlesztés. Vázlatkészítés a regény kijelölt fejezetéhez. A fejezetek tartalmának szóbeli elmondása és írásbeli megfogalmazása (tartalomírás). A regény üzenetének kifejtése. Példakép választása a regényből. A történelmi regény.*

A tankönyvben a regény tartalmának és szerkezetének tanulmányozását megelőzi az író életrajza és munkássága. Ebből megtudhatjuk hol született az író, kik voltak a szülei, milyen oktatási intézményekben tanult, és hogy hol és mikor halt meg. Külön helyet kap a szerző munkássága, amelyben a tanuló megismerheti Gárdonyi legkiemelkedőbb műveit, mint például: a Láthatatlan embert (1902), az Isten rabjait (1908) stb., és azt hogyan reagált a társadalom ezekre a művekre.

Ez után következik maga a regény. A 7. osztályos irodalom tankönyv természetesen nem tartalmazza a teljes regényt, de mind az öt részből vannak részletek kiragadva, amelyek a legfontosabb cselekményeket mutatják be a tanulóknak.

Az első részből „*Hol terem a magyar vitéz?*” két fejezetet tár a diákok elé a tankönyv (1, 5). Megismerkedhetünk két gyerekkel, akiket elrabolt a török. Megtudhatjuk azt is, hogy milyen családból származnak. Leírást kapunk arról, hogy Gergő kihallgat egy beszélgetést és ennek ismeretében az éjszaka leple alatt sikeresen megszöknek.

A regény tartalmaz nehezebben értelmezhető szókincset, amely megzavarhatja a cselekmény, az események megértését. Ezért fejezetenként szómagyarázatot ad a tankönyv szerzője, amiben megmagyarázza az ismeretlen szavakat.

Ehhez a fejezethez a könyvben részenként 5-5 kérdés van, amire a tanulóknak szóban kell felelniük. Ezekből bemutatok hármat:

- 1. Kikkel ismerkedtél meg az első részben?*
- 2. Kinek a beszélgetését hallgatta ki Gergő?*
- 3. Miért döntött a szökés mellett?*

Részenként egy-egy házi feladat tartozik az első fejezethez, de egyik sem írásbeli.

A feldolgozás megkönnyítése és a minimális tanórák miatt a regény második részét, „*Oda Buda*”, is rövidített formában tárgyalja a tankönyv. Két fejezetet emel ki belőle (19., 21.). A regény második részének egy részlete igaz történelmi eseményeket mesél el, amelyek során Török Bálint a királyné kérésére vállalja, hogy elkíséri fiát egy találkozóra a török szultánnal, aki szövetségesként érkezett Budára, de néhány nappal az ország fővárosát elfoglalva láncra verte Török Bálintot.

Ebből a részből a szómagyarázatban a következő szavakat vannak:

Például: fráter – szerzetes; bég – régi török méltóság stb.

A második rész után mindössze 4 kérdés van, amire a tanulóknak tudniuk kell a választ. Például:

- 1. Gárdonyi gondoskodik a történelmi hitelességről, Buda elestének valós történetét eleveníti fel. Milyen formában, és hogyan történt ez?*

Egy házi feladat tartozik ehhez a részhez:

- 1. Nézz utána a neten, ki volt Török Bálint? Szerinted miért záratta a szultán a Héttoronyba?*

A harmadik rész, „*A rab oroszlán*”, nagyon röviden kerül bemutatásra, mégis számos olyan eseményről mesél, amelyek a főszereplővel és barátaival történnek. Bornemissza Gergely, Mekkseyvel próbálja kiszabadítani Török Bálintot a törökországi Yedeikula városából, ahol szigorú őrizet alatt tartják. A művelet azonban kudarcba fullad, hőseinknek nem sikerült kiszabadítaniuk a „rab oroszánt”.

Itt van még egy fontos esemény. Gergely kiszabadítja szerelmét, Vicuskát akarata ellenére férjhez akarnak adni Fürjes Ádámhoz, a királyné seregének hadnagyához.

A fejezet után NINCS a tankönyvben szómagyarázat, holott szerintem vannak olyan szavak ebben a részben is, amelyek jelentésével nem biztos, hogy minden tanuló tisztában van. Ezért ajánlanám a következő szavak magyarázatát: *müezzin, bosztandzsi, kánun* stb.

Feladat sincs a rész után, pedig lehetne adni. A következős kérdéseket intézném a tanulókhöz az adott fejezet részlete kapcsán:

1. *Hogyan írnátok le Török Bálintot a börtönben?*

2. *Miben változott volna a regény cselekménye, ha sikerült volna kiszabadítani Török Bálintot?*

3. *Miért nem akarták a szülők feleségül adni Vicuskát Gergelyhez?*

A negyedik rész, „*Eger veszedelme*”, amelyet a tanterv szerint a hallgatóknak kell bemutatni. Gárdonyi rövid ismertetést ad a magyar történelemből, amely 1545-től 1551-ig tartó éveket öleli fel. Ez kétségtelenül szükséges annak a geopolitikai helyzetnek a megértéséhez, amelyben az ország akkor volt.

A törökök a vár alatt gyülekeznek, készülnek a vár ostromára. Bakocsay egy török fejével a kezében hírül hozza a törökök jövetelét, majd egy paraszt levelet is hoz tőlük, melyben Ahmed pasa felszólítja az egrieket a vár átadására. Cserébe nem bántja őket. Dobó összegyűri a levelet, a parasztot tömlöcbe záratja.

Az egri vár népe, Dobó István vezényletével, a vár védelmére készül. Dobó van a figyelem középpontjában, mert ő irányítja a vár védelmét. Összehívhatja a tiszteket a palotába, majd összesítik hány embert küldtek a városok (1900-at), s hogy milyen és mennyi fegyverük van. Dobó lelkes beszéddel szól a katonákhoz, és az egész vár népét felszólítva megtilt minden tárgyalást az ellenséggel. Dobó belső párbeszédet folytat, amelyben arról gondolkozik, hogyan szálljon szembe egy ilyen erős hadsereggel, és így a következő következtetést vonja le: „*A falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében*”. Megesketi embereit, hogy soha nem adják meg magukat.

A negyedik rész után 5 kérdés van a tankönyvben. Közülük bemutatok hármat:

1. *Hogyan készülődtek a végváriak az ostromra?*
2. *Mikor, és milyen körülmények között kezdődött az ostrom?*
3. *Olvasd el még egyszer a várvédők esküszövegét! Értelmezd!*

Itt is egyetlen egy házi feladat van az adott fejezethez:

Értelmezd Dobó István következő szavait: „...a falak ereje nem a kőben vagy, hanem a védők lelkében”

Az ötödik részből „*Holdfogyatkozás*” kiválasztott fejezetek továbbra is az egri vár ostromáról mesél. A törökök fenyegetésére reagálva, a magyarok még elszántabban küzdenek. Hegedűs, aki megkísérelte a vár török kézre juttatását, halálos ítéletet kap. Eközben a törökök döntő csapásra készülnek a vár ellen. Dobó összehívja a vár népét misére. Az utolsó ostromra a legszebb ruháikat veszik fel. A törökök fekete zászlóval jelzik, hogy nem kegyelmeznek. Dúl a harc, sok az áldozat.

Másnap nagy a csend a vár körül, egyszer csak a rab török kisfiú anyja érkezik karján Jancsival és kicserélik a két gyermeket. A csere után érkezett Varsányi a várba, akitől megtudták, hogy a török vezérek még akartak egy ostromot, de a janicsárok ledobták a fegyvereiket és otthagyták a táborn. A várbeliek ünnepelnek.

Az utolsó fejezet után ugyancsak kérdések vannak. Például:

1. *Bornemissza Gergely mindenütt ott van a védők között. Milyen tulajdonságai bontakoznak ki az ostrom alatt?*

2. *Dobó várkapitány bízik a felmentő sereg érkezésében, de fokozatosan meggyőződik arról, hogy az nem fog megérkezni. Szól-e erről a várvédőknek?*

3. *Milyen kapitány Dobó István?*

Egy házi feladat van ehhez a részhez is.

A részletekben közölt regény után a tanulók a következő információkat tudhatják meg a tankönyvből a reményről: keletkezése és történelmi hűsége, témája, műfaja, szerkezete, cselekménye, visszatérő motívumok a regényben, a szereplők jellemzése, stílusa, a mű jelentősége.

Összeségében elmondhatom, hogy a tanterv kevés óraszámot irányoz elő Gárdonyi Géza munkásságára, valamint az Egri csillagok című regényére. Véleményem szerint részletesebben kellene tárgyalni a regényt.

Mielőtt egy regényt elemeznénk, meg kell értenünk, azokat a szavakat, kifejezéseket, amelyeket a szerző annak érdekében használ, hogy műve hitelesebb legyen. Gárdonyi nyelve nem archaizál, világos, érthető mondatokban fogalmaz, de feldúsítja a szöveget a török rangját, szerepét, katonai képzettségét jelző idegen, feladványt rejtő szavak tömegével. Ezeket a szavakat a tanulóknak meg kell magyaráznunk. Például:

Aga - Török rang. A regényben leginkább, mint katonai rang jelenik, de a valóságban ennél sokrétűbb volt. Az aga – a katonai rang mellett – közigazgatási tisztviselő is volt, sőt az udvari hivatalnokok egy részét is így hívták.

„Vele együtt tíz apródféle, citromszín ruhás, cirkászi barna fiú. Azok is úgy siettek be, mint az agájuk. Ketten-ketten egy-egy violaszín bársonnyal borított ládát cipeltek. Letették

a ládákat kétfelől az aga mellé. S ők is a szőnyegre borultak.– Isten hozott, Ali aga – szólalt meg ekkor a királyné latin nyelven.” (II. rész 16. fejezet)

Akindizsi - az oszmán sereg „száguldó és égető” alakulata; feladata a meghódítandó területnek még a főssereg benyomulása előtti tüzzel-vassal pusztítása.

Aszab - török könnyűfegyverzetű gyalogos katona, harcértéke csekély, csak minimális kiképzést kaptak. Az akindzsikkal (könnyűlovassal) együtt ők alkották a török hadsereg irreguláris, azaz nem hivatásos katonákból álló részét, akik csak háború, hadjárat esetén álltak szolgálatba.

Békó – bilincs, vagy lánc, amit a rabok kezére, lábára, esetleg nyakára raktak.

„Mikor elvégezik a vacsorát a rabok, idejön az a török, aki engemet megfogott. Idejön, hogy a kezünkre zárja a békót.” (I. rész 4. fejezet)

Bocskor – egy darabból szabott, sarkatlan, kerek vagy hegyes orrú, könnyű, olcsó cipőféle. Két fajtája volt: az „egylábast” bármelyik lábra fel lehetett venni, a „fállábast” csak a jobb, vagy csak a bal lábra.

„- Hátha bocskornyom volt?” (I. rész 6. fejezet)

Börek - Burek. Vajastésztából készült hajtogatott keleti lepényszerűség, töltelke változatos zöltség, vagy darált hús. Fogyasztják előételként és főfogásként is.

„Különösen főzni tudott jól. Szakács volt az apja valamelyik basánál. Az asszonyok megkedvelték, hogy megmutatta, hogy szokás piláfot, böreket, malebit meg szörbeteket főzni, és sokat bolondoztak vele.” (II. rész 2. fejezet)

Csausz – török katonai rang, jellemzően kisebb feladatokat láttak el, pl leveleket, parancsokat vittek, futárkodtak.

„A janicsárok legalábbis tízezren vannak. Azok után jönnek a csauszok meg mindenféle udvari méltóságok.” (II. rész 4. fejezet)

Csuhá – földig érő, durva szövetből készült öltözék, amit általában a szerzetesek, vagy a zarándokok viseltek.

„A zarándok leült a földre, és a csuhája bélését bontogatta.” (I. rész 2. fejezet)

Deli – török nem hivatásos (irreguláris) lovas katona.

„Egy májusi estén két fiatal lovas török érkezett a drinápolyi karavánszerájba. Magyaros ruha volt rajtuk: szűk, kék nadrág, kék atilla, sárga kendőöv, az övükben handzsár; vállukon bő, rozsdaszínű teveszőr köpönyeg, amelynek csuklyája a fejükre volt húzva. Első szempillantásra is látszott, hogy delik, akik csak háborúban szolgálják az igaz hit zászlaját, azontúl pedig rablásból élnek. A magyaros ruha voltaképpen török ruha: keleti nép mind a kettő. A delik mind törökök.” (III. rész 5. fejezet)

Dervis – mohamedán szerzetes, aki nagyrészt koldulásból tartja fenn magát. Több fajtája is volt, a regényben is megjelenik pl. a kerengő dervis.

„Egy magánosan haladó, egyszerű köntösű lovas. Előtte egy dervis kereng gépiesen egyforma sebességgel. A dervis fején másfél könyök magas teveszőr süveg. A két keze széjjel. Egyik tenyere az ég felé, a másik a föld felé. A szoknyája harangként terüldözik a forgástól.

– Kerengő dervis – magyarázta Tulipán.” (II. rész 4. fejezet)

Efendi – jelentése: úr, uram. A török állami hivatalnokok, tanult emberek megjelenése, de a nem törököket is így nevezték, ha ki akarták fejezni irántuk a tiszteletet.

„Jumurdzsák az orvosok előtt meghajolt. Azok is bólintottak.

– Efendik, ha lehet a beteggel szólanom, kedves dolgot cselekedhetnék a padisahnak.”
(II. rész 10. fejezet)

Gureba – az Oszmán Birodalom arab és perzsa lakosságú tartományából toborzott zsoldos könnyűlovasság. Általában az elővédet alkották.

„- Ezek a gurebák – magyarázza Tulipán -, mindig ezek jönnek elől. Ezek nem tiszta törökök.

– Hát?

– Arabok, perzsák, egyiptomiak, mindenféle kevert nép.” (II. rész 4. fejezet)

Hámfa - a lovaskocsi vontatásához szükséges alkatrész, a kocsi elülső részéhez mozgathatóan felerősített fa- vagy vasrúd.

„És az egyik hámfáról leoldotta a kötelet.” (I. rész 10. fejezet)

Horgol – itt azt jelenti, hogy indulatosan morog.

„Dobó közbeszólt, hogy a két ember megint össze ne horgoljon” (I. rész 2. fejezet)

Icece – általában a bor mérésére használt űrmérték, mértéke koronként változott, kb. 7-8 deci.

„- No – azt mondja Dobó -, mától fogva tizedes vagy. Eridj, és igyál egy icce bort, az istenfáját! – tette hozzá mosolyogva.” (IV. rész 3. fejezet)

Janicsár – török gyalogos katona. Magasan képzett zsoldos, hivatásos katona, akit gyerekkorától képeztek a harcra. Ennek eredményeként fanatikus, csak a szultánhoz hűséges elit harcos, a török hadsereg legütőképesebb katonája. Kezdetben nagyon szigorú szabályok vonatkoztak rájuk, amik életük minden területét szabályozták: pl. nem házasodhattak, nem dohányozhattak.

Jaszaul - a török sereg hadrendezője, az a feladata, hogy az egyes egységek ott legyenek és azt csinálják, amit a hadvezetés akar.

„- A janicsárság, a tüzérség, a sokaság. Nagyságos Ali pasa tanult vezér. Egyik kezében dús jutalom. Másikban szöges ostor. Mert aki nem megy előre, mikor ő parancsolja, hátul a jaszaulok szöges ostorral verik őket.” (IV. rész 12. fejezet)

Kengyelfutó - a főurak kocsija, lova mellett, előtt futó szolga, vagy futár.

„- Hátha valami kengyelfutó jön a királytól, csak hogy megbetegedett az úton! – vélekedett Mekcsey.” (IV. rész 9. fejezet)

Kopja – lándzsaszerű magyar szúrófegyver, kb. 2,5 méter hosszú, de több változata is létezett, használták a lovasok és a gyalogosok is.

„Gergely még egy jó rendet olvasott. Benne volt a jegyzékben minden fegyver: kopja, gerely, pajzs, mindenféle golyó, csáklya, csákány, buzogány, kanóc, dárda és minden harci készség, amit nem a segítség hozott magával.” (IV. rész 4. fejezet)

Lantorna - a szarvasmarha megszártott hólyagjából készített hártya, amit gyakran ablaküveg helyett használtak.

„Végignyargaltak a fal alatt északra. Két palota állt ott. A kisebbik díszesebb, üvegablakos. A nagyobbik olyanféle épület, mint az uradalmi magtárak, monostor a neve. Dobó idejében valamikor a várbeli káptalané, vártisztek lakása, csak lantornás ablakú.” (IV. rész 2. fejezet)

Násfa – nyakláncon viselt, gazdag díszítésű, zománcos, drágakővel kirakott női arany ékszer.

„- Aranykelyhek, aranykupák, gyémántos-gyöngyös karperecek, nyakláncok, násfák.” (I. rész 5. fejezet)

Puliszka – kukoricakása.

Rőf – régi hossz mérték. Pontos mérete helyenként és koronként változott, kb. 60-80 centi.

„Jutalmad a királyén kívül most még csak két rőf stamet-posztó és egy forint.” (V. rész 3. fejezet)

Turbán – perzsa eredetű török fejfedő, amit a fej köré tekerve viseltek. Sokféle anyagból készülhetett, és az anyag, illetve a viselés módja kifejezhetett rangot, társadalmi állást, hivatalt is.

„- *A turbánja sincs meg?*

– *Abból meg kisinget varrt az asszony. Finom patyolat volt.*” (II. rész 3. fejezet)

Üstöllést – rögtön, azonnal.

„*Tisztelendő atyánk, válasszon széjjel bennünket üstöllést, mert bizony megcsúfol ez az ember: elhagy mindjárt az első napon!*” (III. rész 6. fejezet)

Vasfű – más néven verbéna. A népi gyógyászat egyik leguniverzálisabb növénye, szinte mindenre alkalmazták.

„- *Hiszen csak vasfű volna!* – *szólalt meg a feltört lábú Gáspár a kerék mellett.*

– *A vasfű az olyan fű, hogy lehull tőle a bilincs.*” (I. rész 5. fejezet)

Ezeknek a kifejezések meghatározása a regény végén található, mint praktikus eszköz a szöveg jobb megértéséhez. [12, 396. o.]

3.1. A mű szerkezete

Kevesen tudják, hogy Gárdonyinak nemcsak a regény címével, hanem a cselekmény rendezésével is komoly gondja volt. Mindkettőnek több változata volt, sőt, nem tudott mit kezdeni a problémával – Hogyan kezdje a regényt? - így egy időre félretette a kéziratot, hátha kicsit megnyugodnak a dolgok.

Az eredeti nyitás szerint a regénynek úgy kellett volna kezdődnie, hogy Jumurdzsák elrabolja Bornemissza Jancsit, Gergely és Vicuska fiát. Ez olyan kezdés lett volna, ami belevágott volna az események közepébe, de Gárdonyi nem tudta elfogadni ezt, nem tudott vele kibékülni. Végül rájött, hogy Bornemissza Gergely egész életét célszerűbb lenne megírni gyermekkorától Eger ostromáig, így végül egyenes vonalúvá vált a szerkezet, azaz

folyamatosan halad előre az időben. A regény végső címének megalkotása is sokáig tartott, és a cím különböző változataiban jól látható, hogy milyen fejlődési íven jutott el végül Gárdonyi az Egri csillagok közé. A regény címének eldöntésével sok idő telt el. Kezdetben a következő címekre gondolt: „Hol terem a magyar vitéz?”, „Hold és csillagok”, „Gergő diák”, „Holdfogyatkozás”, „Török gyűrű”. Az első és a negyedik változat végül az első és az ötödik rész címeiként került be a kész műbe.

A részek címeinek értelmezése

Első rész: „*Hol terem a magyar vitéz?*”. Ebben a címben, amelyet a szerző költői kérdésként megfogalmazta, az első rész tartalmában megtalálható választ sugall, és közvetlenül a főszereplőre mutat. Zárójelben pedig megjegyezzük, hogy Gárdonyi jól bánik Gergellyel, és az olvasóval is, aki mindig pozitív eredményt vár, mert a regényből nem derül ki, hogy Gergelyt néhány év múlva török fogságba ejti, és felakasztják. Gárdonyi zsenialitása ugyanakkor ismét felragyog, amikor a regénybe beleszövi Gergely jövőbeli sorsát az előbb említett jóslatok formájában, amelyekből az okosabb olvasó sejtheti, mi lesz Gergellyel. Így az első rész címe Bornemissza Gergelyre, a hőssé vált jobbágyfiúra utal, de maga a cím tágabban is értelmezhető. Vagyis itt nem csak Gergelyről beszélünk, a cím is azt sugallja, hogy bárkiből lehet hős, ha jókor van jó helyen és elég bátor hozzá. Vagyis a bátorság és a hősiesség nem egy adott társadalmi osztályhoz kötődik, így nem mondható el, hogy pl. csak a nemesi származású fiúk lehetnek bátrak és hősök. A cím azt sugallja, hogy a hősök bárhol és mindenhol „megteremnek”, és „csak” lehetőség, bátorság, kitartás és kis szerencse kell ahhoz, hogy valaki hőssé, vitézzé váljon. Hiszen Gergely túlságosan sok izgalomra nem számíthatott az életében a Jumurdzsákkal és Dobóval való találkozás előtt.

Egy félreeső faluban élő jobbágyfiú, aki egész életét egyszerű munkásemberként élte le, napjait a mezőn dolgozva és a megélhetést próbálta tölteni. Minden megváltozott abban a pillanatban, amikor Gergelynek nem félt, hanem bátran elmenekült török elől. Ezzel sok ember figyelmét felkeltette: Dobóét, Ceceyét, Gábor papét és még később Török Bálintét.

Ez lehetőséget adott Gergelynek egy jobb életre: a tanulhatott, fejlődhetett stb. Ehhez persze az is kellett, hogy Gergely felismerje ezt az esélyt és okosan tudjon cselekedni.

Ilyen módon az első rész címe arra utal, hogy a hős bárhol, akár egy kis faluban, parasztfiúból is születhet.

Második rész: „Oda Buda!”

A második rész olvasásakor már nem derül ki, hogy mit jelent a név. A cím végén található írásjel arra utal, hogy valami fontos dolog történik. Eleinte ostromra tippel az olvasó, de mivel Gárdonyi tovább beszél Gergely sorsáról, a szultán látogatásáról, és ismerteti a királyi udvar belügyeit, eltereli a figyelmet erről. A rész címének csak az epizód végén lesz értelme, amikor a janicsárok ravaszsággal elfoglalják Budát. Így a cím pontosan azt jelenti, amit első olvasatra gondoltunk: Buda elveszett, Budát a törökök elfoglalták!

Harmadik rész: „A rab oroszán.” A cím Török Bálintra utal, aki a korszak egyik legmeghatározóbb nemese volt. Hatalmas vagyonának köszönhetően nemcsak komoly gazdasági ereje volt, hanem akkora magánhadsereggel rendelkezett, amellyel még a török szultánnak is számolnia kellett. Nem elhanyagolható a királyi udvarra való politikai befolyása sem. Ezek ismeretében elfogása mindenképpen logikus lépés volt a szultán szempontjából. Török Bálint mindig és mindenütt oroszánként harcolt: mind a törökkel vívott csatákban, mind birtokai és hazája védelmében. Az oroszán tehát Török Bálint nagyságát, heveségét és szilárdságát jelképezi, ahogy az oroszán a vadállatok királya, úgy Török Bálint is kiemelkedett az akkori magyar urak közül.

Egyébként maga az elfogása is elgondolkodtató Török Bálint számára, aki rabsága idején azon töpreng, hogy a szultán valójában miért is tette meg ezt a lépést vele szemben. Mivel konkrét okot nem talál, végül úgy gondolja, hogy az egyik török foglyának korábbi átka beteljesült. És ahogy a fogságban tartott oroszán, úgy ő is egyre gyengébb lesz, egyre érdektelenebbé válik, végül fokozatosan összeomlik. Múlnak az évek, de a szultán szabadulási ajánlatát továbbra is visszautasítja, hiszen ahhoz, hogy szabadságot nyerjen, törökké kellene válnia.

Negyedik rész: „*Eger veszedelme*”. Pici kétség érződik a címből, hiszen semmi sem utal arra, hogy milyen veszély fenyegeti a várost, és az sem, hogy honnan várható ez a veszély. És ez nem véletlen. Először úgy tűnik, hogy a veszély egy török részről várható, velük kapcsolatos, de valójában Dobónak és a vár védőinek a magyar és az európai közfelfogás érdektelenségével kellett szembe nézni. Nem láttak esélyt arra, hogy a kis magyar vár kitartson a török ellen, ezért a segítséget kérő üzeneteikre nem reagáltak, nem adtak választ, nem foglalkoztak vele. Eger tehát nemcsak egy hatalmas török hadsereg által volt fenyegetve, hanem az is kérdéses volt, hogy lesz-e elég ember, fegyver, felszerelés, élelem. És akkor még nem is említettük a belső viszályt, Hegedüs hadnagy árulását. A cím veszélyre utal, amivel az „egri csillagoknak”, azaz az egri hősöknek szembe kell nézniük, meg kell birkózniuk.

Ötödik rész: „*Holdfogyatkozás*”. Ez egy csodálatos, de kétértelmű cím. Tudjuk, hogy a törökök jelképe a félhold. A napjainkban használatos török zászlónak is van félholdja. A fejezet címe a török hadsereg meggyengüléséről szól, ami azt jelenti, hogy a „török hold” többé „nem kel fel” a meghódított városok fölé. Elvesztették lendületüket, küzdeni akarásukat, lelkesedésüket, mindenüket. Törökök nem tudták bevenni Eger várát, a romos várban az alig kétezer fős védősereg történelmi jelentőségű győzelmet aratott. Így a címként szereplő holdfogyatkozás szimbolikusnak is tekinthető, hiszen ez Törökország legyőzését is jelentheti.

3.2. A regény cselekményének tartalmi-művészi elemzése

A Titkosnapló szerint Gárdonyit a témaválasztásban a téma mögötti történet izgatta: „Leghatásosabb az olyan téma, amely mögött egy másik történet lappang, vagy valami olyan gondolat, amely a történet mögött világít” [14, 61. o.]. A cselekményt, valamint annak részleteit elemzése által érthetjük meg. Különösen azokat az elképzeléseket, amelyekről a szerző beszél. A válaszok szinte mindig a cselekmény legmélyén rejtőzködnek. Gárdonyi a regény legtömörebb részébe rejti őket, mintha ezzel a

fontosságukra, értékükre utalna. Ami nehezen található meg, annak van a legnagyobb értéke. Figyelembe kell vennünk azt a fontos tényt is, hogy ez történelmi regény. Ezért meg kell vizsgálnunk történelmi-valódi párhuzamait, amelyek cáfolhatók vagy megerősíthetők.

A terjedelmes regény első része a hétéves Bornemissza Gergely és az ötéves Cecey Éva (Vicuska) patakban való fürdőzésével kezdődik. A gyerekek, Szürkét, a lovat legeltetik, amikor megjelenik Jumurdzsák és elrabolja a lovat, valamint a gyerekeket becsapva őket is. A fejezet során olyan szereplőket ismerhetünk meg a regényben, akik később fontos szerepet játszanak: Gábor papot, Sárközit, és Kocsis Gáspárt.

Dobó István katonáival ellátogat Gergely szülőfalujába. Ott Móré Lászlót keresik, aki az ostrom idején titokban elhagyta a várat. Gergely és Vicuska sikeres szökést hajtanak végre. Szürkével együtt elviszik Jumurdzsák lovát is, nyergében a török aranyával. Csak Vicuskáék otthonába derül ki, hogy mennyi aranyat hoztak a lóval együtt. Megdicsérik őket. Cecey fiává fogadja Gergelyt. Dobó felfigyel a leleményes, bátor gyerekekre és úgy dönt, hogy vitézt nevel belőle.

Ez a rész a legfontosabb az első fejezetből, mert kiderül belőle Gárdonyi véleménye, miszerint a hős nem egy vég nélküli hatalommal bíró személy, hanem az, aki olyan körülmények között is feltalálja magát, amelyben mások már cselekvésképtelenek lettek volna. A kisfiúnak, a többi fogolytól eltérően, volt mersze megszökni és ezáltal nemcsak a saját, hanem mások életét is megmentette. Otthon elmondja, amit a táborban hallott a törökök terveiről. Ennek köszönhetően Cecey Péternek és Dobó Istvánnak volt ideje felkészülni a Jumurdzsák által vezetett törökök támadására. Végül Dobóéknak Jumurdzsák mellett Móré Lászlót is sikerült elfogni.

A regény egyik fordulópontja az a jelenet, amikor Gábor pap megsajnálta az őt megkínzó Jumurdzsákot, és szabadon engedi, de előtte elveszi tőle az amulettjét. Itt az olvasó megfigyelheti a különbséget a magyarok és a törökök között, ahol az utóbbiak könyörtelenek, míg a magyarok képesek megbocsátani ellenségeinek. Dobó észreveszi Gergely bátorságát, és azt mondja Gábor papnak, hogy vigye el a fiút Török Bálinthoz

Szigetvárra. Miután eltemették a csatában elesetteket, közöttük Gergely édesanyja, a pap Gergellyel együtt Török Bálinthoz ment.

A regény második része 8 évvel később kezdődik. 1541-ben a török sereg „baráti látogatásra” Buda felé indult. Gábor pap és Gergely, aki már tizenhat éves, elhatározzák, hogy felrobbantják a török császárt. Vicuskáéknál akarják bevárni a hadat. Gergely abban a reményben, hogy találkozhat Évával, virágot visz neki. De amikor megérkeznek Ceceyék házához, csak egy volt török foglyot találnak, akit Tulipánnak hívnak. Tőle tudják meg, hogy a Cecey család Budára költözött. Másnap kora reggel Gábor pap veszélyes feladatra vállalkozik. Egyedül akarja véghezvinni, nehogy veszélybe sodorja az ifjú Gergelyt. Kiosont a házból, amíg az aludt, de egy levelet hagyott neki. Ebben elbúcsúzott tőle. Azt a gyűrűt, amelyet egykor a török Jumurdzsáktól vett el, Gergelynek hagyta.

Tulipán és Gergely egy magas szikláról a török sereget nézik. Tulipán megnevezi a török alakulatokat és a török hadsereg tisztviselőit néven nevezi. A janicsár-agának vannak a legcsodálatosabb ruhái. Amint a szultán, aki messze mögötte álruhában lovagol, elhaladt a hősök rejtekhelye alatt, szörnyű robbanás rázta meg a környéket. Gábor papot is becsapta a török parancsnok külső pompája, akit a szultán helyett robbantott fel.

A robbanás után a törökök elfogják a papot, Gergelyt és Tulipánt. A fogságban a fiú találkozik egy török „óriással”, Hajvánnal. Rajzokat mutat neki és kéri Gergelyt, hogy fejtse meg azok jelentését. Azonnal rájön, hogy azok magyarországi várak alaprajzai. Gergely kiválaszt egyet a sok közül – pont az egri várét, és a többiről elmagyarázza Hajvánnak, hogy ezek csillagképek. Ha Hajván széttépi a többi „csillagképet” és bevarrja a ruhájába, akkor azok minden fegyvertől sérthetetlené teszik, ráadásul befolyásos, gazdag emberré válik. Mindezért cserébe segít Gergelynek megszökni. Jumurdzsák megkeresi Gábor papot a foglyok között, hogy visszavegye a talizmánt, de a papot már halott volt.

Gergely a török fogságból megszökve Budára indul, hogy beszámoljon a török veszélyről, és találkozzon Évával. Cecey elutasítóan viselkedik vele, majd elmondja, hogy lánya a királynő környezetében él. A fiú rájön, hogy többé nem kívánt vendég itt. Mindenképp látni akarja Évát. Találkoznak és a két fiatal örök hűséget fogadnak

egymásnak. Török Bálint fogadja a Budára érkező szultánt. Gergely elmeséli neki, hogy Gábor pappal sikertelenül próbálták megölni a szultánt: „*Fiam, megmenthetted volna Magyarországot*” [12, II fejezet, 15 rész, 102. o.] – mondja Török Bálint fájdalommal a hangjában, mintha előre látná az országot és őt fenyegető veszélyt. Sajnos senki nem hisz Török Bálintnak, aki cselet gyanít a törökök látogatása hátterében.

A magyar főurak a regényben elfogadják a szultán „baráti” vendéglátásra szóló meghívását, ami történelmi esemény. A török szultán azonban kihasználja a helyzetet, ugyanis a vendéglátás során Török Bálintot elfogja, a törökök pedig elfoglalják a Budai Várat. A regényben a magyarok legnagyobb hibája a hiszékenyséjük és a törökökhöz való barátságos hozzáállás. Az utolsó ostrom kivételével a magyarok engedékenyebbek, kevésbé kegyetlenek a törökkel szemben, holott törökök következetesen kegyetlenek, kegyetlenek. Jumurdzsák elrabolja a kis Gergőt, majd évek múlva fiát, Jancsikát is. Gábor pap pedig éppen ellenkezőleg, nagylelkűséget tanúsít, és elengedi Jumurdzsákot. A másik párhuzam, ahogy Török Bálint szabadságot ad azoknak a törököknek, akik párbajban legyőzik őt. Ellenben a szultán őt életfogytiglani börtönre ítéli.

A regény 3. fejezete Török Bálint kiszabadításának, megszöktetésének kísérletet mesél el. Mekksey Debrecenbe érkezik, Török Bálint otthonába. Gergelyért jött, hogy vigye a királyi seregbe. Gyászol a ház úrnője, bármennyire is várja férje hazatérését, hiába küld aranyat, a szultán nem engedi el. Mekksey és Gergely elhatározzák, hogy Konstantinápolyba mennek és megszöktetik a rab „oroszlánt”. Jancsi, Török Bálint legidősebb fia, is velük akar menni, ő is részt akar venni édesapja megszöktetésében. Közben Gergely megdöbbenve értesül arról, hogy kedvesét, Évát máshoz adják. A két fiatalember, a királyné udvarába rohan, hogy megtudja, önszántából vagy kényszerből megy-e feleségül Éva Fürjeshez. Amikor Gergely megtudja, hogy kedvese még mindig csak őt szereti, megszökteti.

Gergely és Éva, Török Jancsi, Mekksey és hűséges szolgája Matyi a terveknek megfelelően elindultak, hogy megszöktessék Török Bálintot. Egy cigánytáborba érkeznek, ahol megkérik a vajdát, hogy adjon melléjük egy embert, aki elvezetné, irányítaná őket

Isztambulba. Hozzájuk csatlakozik egy Sárközi nevű magyar cigány. Kiderül, hogy egyike volt azoknak a raboknak, akik anno a hétéves Gergely segítségével szöktek meg a török fogságból. Még mindig hálás érte.

A regénynek egy „szerencsétlen” történetszála, amikor Bornemissza Gergely és barátai Konstantinápolyba mennek, hogy kiszabadítsák Török Bálintot. Ez ugyanis nem felelt meg a történelmi valóságnak. Abban az időben a magyarok nem járkhattak szabadon a török birodalom területén. Ehhez ekkor engedélyre vagy bizonyítványra, ezek felmutatására volt szükség. Ezek nélkül nem utazhattak török területeken. A másik vitatható, sajátos körülmény a műben a valóság szempontjából, amikor a szultán felajánlja Török Bálintnak a szabadságot. Ennek azonban feltétele van: térjen át a muszlim hitre és akkor őt nevezi ki a magyarországi régió élére, ő lesz a Budai pasa. Természetesen bátor hősünk szabadsága fejében sem egyezik bele ebbe, nem hajlandó elfogadni ezt a feltételt. Nehéz elképzelni ezt a fajta árulást egy felnőtt részéről, ugyanakkor a törökök gyakran használták azt a módszert, hogy az általuk meghódított területekről kisgyermekeket raboltak el szüleiktől. Felnevelésük és kiképzésük után legtöbbször visszaküldték őket abba az országba, arra a területre ahonnan elrabolták őket, hogy ott különleges feladatokat végezzenek, idegen érdekeket szolgálva, az adott országot gyengítsék.

A regény azzal folytatódik, hogy egy délután az olasz énekeseknek öltözött Gergelyék besurrannak a Héttoronyba, egy cigányasszony vezetésével. Egy gyönyörűen megmunkált tányért (természetesen aranyból) visznek Veli bégnek, a magyar foglyok őrzőjének. Cserébe csak annyit kérnek, hogy énekelhessenek Török Bálintnak, akinek egykor foglyai voltak. Megengedték nekik. Ám amikor meglátták, már ott álltak előtte az öt „olasz” közül egynek sem jött ki hang a torkán. *„A legfiatalabb... összeesett a láncon ülő rab előtt, és a lábánál fogva átölelte: „Atyám! Apám!”* [12, III. fejezet, 11 rész, 189. o.] Szerencsésükre Veli bégnek jó kedve volt, amikor megengedte nekik az éneklést, mert még saját kezűleg aláírt útlevelet is ad nekik. Ez volt „énekeseink” szerencséje, mert másképp nem menekülhettek volna meg onnan. Sajnos tervük kudarcba fulladt.

A hősök új tervvel próbálkoznak. Gergely török katonának öltözve próbálja megvesztegetni az új kastélygondnokot, Izmail béget. Hatalmas összeget ígér neki, ha kihozza Török Bálintot. Bég úgy tesz, mintha beleegyezne, de végül még Gergőéket is csapdába csalja, akik csak nagy szerencse által tudnak megszökni. Végül sikerül hazatérniük Magyarországra, de Török Bálint nélkül. A rab „oroszlánt” nem sikerült megszöktetniük.

A regény 4. fejezete azzal kezdődik, hogy Éva Miklós diáknak készül átadni férje régi ruháit. Ebben egy egri várat ábrázoló papírt talál, amelyet Gergely még Hajvántól kapott. Gergely nincs otthon, Egerbe ment apósával, az öreg Ceceyivel, mert azt hallották, hogy a törökök arra indultak. Egy félszemű férfi jön be a házba, és régi gyűrűk iránt érdeklődik, amiket Éva árul. Az asszony majd csak később ébred rá arra, amikor hiába keresi hatéves fiát, hogy az a férfi Jumurdzsák volt és elrabolta Jancsikát abban a reményben, hogy Gergelytől megkapja a régóta keresett talizmánját.

Gergely Eger felé tart katonáival együtt. Útközben találkozik a cigány Sárközivel, és magával hívja a kastélyba, amibe az beleegyeznek. Dobó melegen köszönti a fiatal főhadnagyot, és örül 250 katonájának. Gergely a kastélyban ismerősöket talál: Bálint pap, Mekkseyt, Zoltayt. Dobó körbevezeti a várban, és kiválasztja neki a délkeleti részt: ott ő lesz a parancsnok.

A vár lakói erősen készülnek az ostromra. Megszámolják az utánpótlást, megerősítik a falakat, löszert készítenek, és kiképezik az újoncokat. A védők száma csaknem kétezer. Az őrszem hozza a hírt: megjöttek a törökök! Dobó kapitány összehívja a vár védőit és beszédet tart nekik. Elmondja, hogy „*A falak ereje nem a kőben van, hanem a védők lelkében*” [12, IV fejezet, 4 rész, 229. o.] – mondja égővel a szívében. Ez a kifejezés szállóigévé válik a vár védői körében. Aztán megkéri őket, hogy tegyenek hűségesküt, és ő maga megesküszik, hogy nem adja át a várat pogány kézre, és ő sem adja meg magát élve. Dobó a fal minden részébe tiszteket nevez ki, közöttük van: Gergely, Fügedy, Bolyky, Pető, Zoltay, Mekkseyt és a többiek. Gergely önkéntes katonák kisebb csoportjával megtámadja a törököket. Nagy zsákmánnyal; épségben térnek vissza.

Behoznak egy török kisfiút és egy "török" katonát is, akiről kiderül, hogy Varsányi, egy magyar kém. A törököktől érkeznek a várba a helyiek is, akik között sok nő és gyerek.

A várat és a várost teljesen körülvették a törökök. Megkezdődik a tüzelés. A patak kapuja egyelőre még nyitva áll a hordók előtt. Vizet szállító emberek elfognak egy török katonát. Dobó alaposan kikérdezi a túszt a törökök szándékairól. Ugyanezen a napon egy török fiú anyja alkonyatkor megjelenik a vár alatt, és gyermekéért könyörög. Ígéretet kap, hogy az ostrom után keresztény fogolyra cserélik. Jumurdzsák éjszaka is kiabál Gergelynek: "*Nálad van egy török gyűrű. Énnálam van egy magyar gyermek. Az a gyűrű az enyém. Ez a gyermek a tiéd.*" [12, IV. fejezet, 12. rész, 268. o.]. Gyűrűt kér fiú helyett. Az embereivel bombákat készítő Gergely ezt hallja, de nem hiszi el. Tudja, hogy a felesége és a fia biztonságban vannak otthon. Reggeltől estig dörögnek az ágyúk. A török már a második fenyegető levelet küldi, amelyben megadásra szólít fel. Dobó pincébe, majd börtönbe zárja a hírnököt, és a levelet elégeti. Segítség sem a püspöktől, sem a királytól nem érkezik meg. Egyikük sem küld segítséget. A védők magukra maradnak.

Egy éjszaka, bátran átküzdve a török hadseregen, Nagy Lukács kint rekedt osztaga bejön a várba. Velük van a hazaküldött fiú Balázs is. Anyja, aki már elveszettnek hitte fiát, sírva öleli magához. Az egyik hadnagy, Bolyky Tamás a csatában meghal. Az általa védett bástyát róla nevezik el. A törökök már ostromolják a várat. Itt az ideje, hogy felhasználjuk Bornemissza Gergely találmányát - a tűzgolyókat. Két fiatal lovas érkezik Szalkay Balázshoz, az Eger melletti Szarvaskő várának kapitányához. Az egyikük Bornemissza Gergely öccseként, Jánosként mutatkozik be. Réz Miklós diák kíséri. Egerbe a régi várterv alapján egy alagúton akarnak bejutni. Szalkay nem tud ilyesmiről. Szerinte, ha léteznének ezek az alagutak, akkor Dobó követői ezeket használnák. A Jánosként bemutatkozozz fiatal lovas nem férfi, hanem Gergely felesége, aki fia keresésére indult. A rajz alapján megtalálja az alagút bejáratát, amely a török tábor területén van. Sikerül bejutniuk.

Az egri várnál a törökök állandó fenyegetésekkel, árulásra, meghódolásra uszítással próbálták demoralizálni a védőket. A műben nem csak ágyúgolyóval és karddal küzdenek a felek: az ostromban fontos tényező a szembenálló felek lélektani hadviselése és annak

eszközei. A törökök esetében a nagyszámú harcosból álló sereg "elnyomó hatású". Az egri érdekvédők a találékonyságot és a kreativitást "minőségi tényezőként" alkalmazva próbálják egyensúlyba hozni a "mennyei nyomást". A lélektani nyomás része a törökök várbeli kiáltozása, az ígéretek és fenyegetések váltakozó alkalmazása - amelyre a magyarok egy esetet leszámítva nem a megfogalmazott elv szerint reagálnak munkájuk során.

Bornemissza találékonysága, újító gondolkodása nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a törökök veszítettek. Gergely elképzelései alapján a védők rengeteg katonai újítást kezdtek alkalmazni: a magba gyantával kevert puskaport adták a hatótáv növelésére, a védők robbanóanyaggal tűzkereket, tűzhordót és tűzi agyagbögréket készítettek, illetve lándzsahegyeket tűzben hevítettek, hogy a törökök a túloldalról támadhassák meg a várfalat, ne ragadjanak meg egy szúrófegyvert és ne húzzák ki. A védők ugyanis „mindent, ami gyúlékony és éghető” felhasználtak a vár védelmében, ezért forró vizet és forró kátrányt öntöttek a törökökre, sőt éghető olajcsempéket is dobtak az ellenség támadó tárgyaira. Elszántságuk miatt minden bizonnal készen álltak arra, hogy vészhelyzet esetén "mindent mozgathatót" maguk közé dobjanak, egyértelművé téve a törökök számára, hogy a végsőkig harcolni fognak.

Gergely azt mondja Dobónak, hogy alapos oka van azt hinni, hogy fia valóban a törökök között van. Egy este egy kis Jancsika kardot dobtak a kastélyba. Dobó a bebörtönzött törököt az ellenség táborába küldi, hogy megtudja, valóban az övé-e Gergely fia. De a kijelölt helyen megjelenik egy katona két másik gyerekkel. Sárközi elkapja Hegedűs hadnagyot, aki átvezeti a törököket a víztározón. A hadnagy ilyen árulásáért tárgyalást fognak tartani, ahol bűnösnek találják, és úgy döntenek, hogy felakasztják. Hegedűs felakasztották a várpiacon. Az egyik elfogott töröktől megtudják, hogy Gergely fiaja valóban a török táborban van, de nem tudják pontosan, hol, mert megszökött Jumurdzsák elől. Miklós Éva diákkal együtt sorra omlik be az alagút. Csak ők érnek el a következő lerombolt útkereszteződéshez, amikor rájönnek, hogy a törökök is tudnak az alagút titkáról, akik azonnal berohannak. Évát túszként egy katona öreire bízták –

szerencsére ő Varsányi, egy töröknek álcázott kém. Kis idő múlva beomlik a bejárathoz vezető alagút, elzárva az utat a még bejutni próbálók előtt. Éva Varsányival együtt eléri a kastélyt a sírgödör közelében. Amint megérkeznek, szörnyű robbanás rázza meg a levegőt. Amikor a hős Miklós diák a törökökkel a porkamrába ért, fáklyáját a legnagyobb hordóba dőfte. A kastély lakói között nagy a forgatag, a török sereg eufóriában fürdik. Azt hitték, az egész kastély felrobbant.

A regényben az ostrom során felrobbant egy lőszerraktár, ami végleg véget is vethetett volna a csatának. A lőszerraktár a valóságban is felrobbant, de nem a törökök "bányászata" miatt, hanem a védők hibájából. A katedrális egyik raktárának véletlenszerű felrobbanása miatt a védőknek meg kellett küzdeniük a váron belüli káosszal és egy kívülről érkező ellenséges támadással. A város elleni támadás esetén a védők szempontjából a kulcstényezők a „munkaerő”, a „tápanyagok” és a lőszer. A lőszerszállítás a lőszerraktár felrobbanásával ért véget, a munkaerő egy hónappal az ostrom után a kimerülés szélére került.

Dobó megnyugtatja népét: mindössze 24 tonna puszkapor robbant fel. A kár jelentős, de nem végzetes. A helyzetet kihasználó törökök támadását sikeresen visszaverték. A kastély terve az eszméletlen Éva ruhái között található, és Dobó azonnal kitölti kőműveseivel a rajta jelölt járatokat. Megkéri Évát, ne árulja el magát, nehogy Gergely, megtudja, hogy itt van a felesége, mert ez elvonhatja a figyelmét a védekezésről. Levelet ír Jumurdzsáknak az Évától kapott gyűrű lenyomatával, és kéri, küldje el Gergely fiáját fehér zászlóval, gyűrűt és török gyereket kap érte. A törökök alagutat ásnak. A palotát továbbra is ágyúzzák. A hegyeket is építenek a vár körül hordókból, kövekből és földből.

Dobó egy órát sem alszik. Az ellenség elfoglalja a saroktornyot. De a törököket elriasztják a rájuk röpülő gyantából és faggyúból készült égő koszorúk. Az ellenség fából készült sáncot helyez rá. Gergely festett csempét, szalonnát, szalmába burkolt puszkaport, kénes bögréket dobál az egyre magasabb rönkhalmok és a törökök által emelt rönkök között. Amikor a hegymászók hangyákként fertőzik meg a szerkezetet, felgyújtja a fabástyát. A hatás leírhatatlan. A nehézkes alkotmány tűzként ég, és bombákkal robban. Az

iszonyat és a sikolyok a lángoló tömegben egyszerűen pokoliak. Ehelyett földsáncot építenek. Gergely ezt látva tüzes hordókat készített, füstölgő, sziszegő, zúgó óriáskereket, mely félelmet kelt és halált vet a törökökben. Élők és holtak százai égnek le a kerék használata után.

A várat 32 napig megszakítás nélkül ágyúzták. Már nincs neki egy teljes falszakasz. A föld alá ásott bányákban három helyen zajlanak a harcok: És a várva várt királyi hadsereg még mindig nem jön a segítségre. Annak ellenére, hogy a szarvaskői kapitány is mindenhova üzenetet ír, választ sem kap, a hősök úgy érzik, talán az utolsó próbatétel közeledik. *“S hull a tüzes szerszám, csattog a csákány, durrog a bomba, recseg a létra, zuhog a fejsze, dübörög, tombol a vérzivatar”* [12, V fejezet, 18 rész, 358. o.]. A vár tele van halottakkal és sebesültekkel, a falak és az állványok vérfoltosak. Varsányi hírt hoz: a törökök örültek, éhesek, fáznak, félnek a szokatlan tüzes fegyverektől. Az emberek a kastélyban kimossák a ruháikat és felveszik a legjobb ruháikat a halál tiszteletére. Végre vannak ítélve. A nép az utolsó szentmisére gyűlik össze. A vár alatt a török sereg úgy ring, mint a tenger. Összefogtak. Az utolsó támadásban a kis Balázst lelőtték. A feldühödött anya kardot ránt, és megtámadja a törököket. Egy gyenge nő ereje százszorosára nő. Sok törököt küld a következő világba, míg végül ő maga elesik. Egyre több hősies nő árt az ellens.

A regényben a várat katonák és civilek egyaránt védték. A hagyományos társadalomban a honvédelem, vagyis az ország katonai védelme elsősorban a király és az adómentes nemesek feladata és kötelessége volt. Ha valamilyen oknál fogva nem állt rendelkezésre elegendő nemesi erő, akkor vagy az alsóbb néposztályok képviselőit kellett ideiglenesen toborozni, vagy külföldi zsoldosokat kellett felvenni, vagy egy szövetséges ország hadseregét kellett toborozni. Logikus, hogy egy fegyveres hadsereg egy fegyveres hadsereg ellen harcol, nem pedig "véletlen alakzatok", civilek vagy nők. Ezért ahol civil férfiak, nők vagy gyerekek harcolnak, ott már "nagy probléma" van a katonai vezetésben, ez már "szükség". Ezt a "végállapotot" mutatja be a mű: jól képzett katonák helyett

hazafiak és civilek "maroknyi" védték meg az erődöt egy elsőprő sereggel szemben - irreális eredménnyel: sikerrel.

Éva felveszi a kis páncélját. Édesapját és férjét keresi, próbál segíteni nekik, megvédeni őket, de egy ütéstől fejbe esik és eszméletét veszti. Amikor felébred, mély csend veszi körül. A túlélők összegyűjtik a halottakat és eltemetik őket. Az első szóval Gergelyt szólítja meg. Két véres kormos arcú ember alig ismeri fel egymást. Egy magányos török nő öszvéren lovagol a néma török táboron keresztül a várba. Előtte egy gyerek a nyeregben. Elhozta a kis Bornemissza Jancsikát, és elkéri kisfiát, Szelimet. Éva örömkialtással a fia felé rohan. A két nő megfogja a saját gyermekét, és kezet fog. A törökök elmenekültek. " *Nem harcolunk tovább! Ha mindnyájunkat felakasztattok is, nem harcolunk! Allah nincs velünk! Allah a magyarokkal van! Isten ellen nem harcolunk! Ahmed pasa ott a sereg színe előtt sírva és a szakállát tépve sír* " [12, V fejezet, 23 rész, 382. o.]. – kiáltották, és kétségbeesetten egyszerűen nem voltak hajlandók engedelmessé válni, és sátraikat és csomagjaikat elhagyva elindultak.

A regény keretein belül a várvédők elszántsága, egysége, kitartása vezetett sikerre, a törökök felhagytak a vár ostromával és visszavonultak. Valójában nem csak a védők bátorságának és leleményességének köszönhetően sikerült felhagyni az egri vár elfoglalásával. A kimerült török sereg szeptember elején közeledett Eger várához, és hosszas ostrom után a törökök már csak egy támadásra voltak attól, hogy elfoglalják a kopott várat. A török vezetés végül úgy döntött, hogy véget vet az ostromnak, mert olyan abnormális hideg volt, amelyet a török katonák nem szoktak elviselni. Az ostromlók lekaszálták és a járványt, valamint a járvány terjedésének veszélye is fennállt.

A regény a várvédők diadalával és Bornemissza Gergely várkapitányi kinevezésével ér véget. Történelmi szempontból azonban az egri „katonai siker” csak egy győztes csata volt a török uralom, a belső megosztottság és a külföldi támogatás hiánya miatt megnyerhetetlen háborúban.

3.3. Az Egri csillagok című regény szereplőinek bemutatása irodalom órán

Az 1552-ben hősiiesen megvédett Eger a magyar történelem fontos eseményének számít, nemcsak a vár stratégiai szerepe miatt, hanem az emberi szellem hősiességét és legyőzhetetlenségét is jelképezi.

A műben valós történelmi személyek életútjának egy részét követhetjük nyomon. Valódi szereplőit romantikus, idealista hősökké emelik. Viselkedésük, személyiségük példamutató tetteit emeli ki az író, nem említve negatív történelmi szerepüket. A regény végén a várat védő egri hősök listája található, akik közül Gárdonyi sokat felhasznált a történetben. Az egyszerűség és a könnyebb érzékelhetőség érdekében a pozitív és negatív tulajdonságok kategóriáinak kulcsszereplőit külön vizsgáljuk meg.

Bornemissza Gergely – (1526-1555 január után) királyi hadnagy, végvári vitéz, egri kapitány. 1552-ben Egerbe küldték hadnagynak a királyi csapatok élére. Gergely egyszerű, szegény jobbágyszülők gyermeke. Édesapja nem sokkal ezelőtt meghalt, nagyapja és anyja neveli. A regényben 6-7 éves gyerekként találkozunk vele először, akkor is bátor, védi Vicuskát, jó megfigyelő, meg tudja mondani, hová mentek, ki vitte el őket. Szökésüket is megtervezi, okos és gyors észjárású.

Amikor teljesen árván maradt, mivel édesanyját is megölték a törökök, Dobó István oltalma alá veszi, és Gábor pappal együtt Török Bálint udvarába küldi. Itt nevelik fel a tehetséges gyereket, akiből "tudós ember" lesz, ahogy később Dobó fogalmazott.

Elsajátítja a hadtudományokat, kiegyensúlyozott, bátor, esze, szíve mindig a helyén van. Amikor Gábor pappal merényletet készítenek elő a szultán ellen, ő is aktívan részt vesz egy veszélyes kalandban. Fogságban okos és bátor, és félrevezeti Hajvan törökjét. Eger tervéről egy rajzot őriz, ami később jól jön. Mekcsey Istvánnal együtt Gergely egy kis magyar csapatot vezet és irányít, amely Török Bálintot felszabadítására hivatott. Gergely fiatal kora ellenére ötleteivel segíti terveik megvalósítását. Ám csatában és menekülésben is szokatlan és váratlan döntéseivel társai segítségére siet. Dobó István Eger ostroma idején

bajtársának és tanácsadójának nevezi a vár védelmében. Bár Dobó tapasztalt katona, mindenben kikéri Gergely véleményét, és számít innovatív megoldásaira, ötleteire.

Hazaszeretete példaértékű, akárcsak a győzni akarása. Minden figyelmét a védelemre összpontosítja, még akkor is, ha hírt kap arról, hogy fiát elfogták és elrabolták a törökök. Jancsika életéért aggódik, és őszintén tanácsot kér Dobótól, akit apjaként tisztel. Egy hatalmas "tüzes kerék" megalkotásával és egyéb zseniális katonai ötletekkel megfélemlíti és visszavonulásra kényszeríti a törököket. Jó kapcsolatot ápol a katonákkal, kollégákkal, mindig az élen jár, nem fél a fegyveres harctól és a túlerőtől.

Gergely hű szerelméhez, leendő feleségéhez Vicuskához, gondoskodó férj és apa. A történet során a szegény jobbágyfiúból képzett és tanult ember, katonává válik, aki tud fegyverekkel bánni, őrzi a várat és kezeli azt. Bátorság és találékonyság az egri vár védelmében tett fellépésében is megmutatkozik, harcászati és katonai ügyekben önzetlenül segíti Dobó Istvánnak. Amikor kisfia meggyilkolásával fenyegetik, a vár védelmének érdekeit a sajátjai elé helyezi, és nem tárgyal a törökkel.

Ez nagyon kedvez a győzelemnek.

Dobó István (1500 körül – Szerednye, 1572) felvidéki nagybirtokos főnemes. 1549-től volt Eger várának kapitánya. 1552. szeptember 11–október 18. között Achmed nagyvezír és Ali budai pasa seregeivel szemben megvédte a várat, mely kulcsfontosságú szerepet töltött be akkor Felső-Magyarországon.

A mű kulcsszereplője Dobó István: segíti Gergely katonává válását, elképzelése szerint Gergelyék Konstantinápolyba kerülnek, és határozott vezetése szükséges ahhoz, hogy a várvédők visszaverjék a török hadsereg támadásait, amely jócskán felülmúlta a magyar hadsereget. A regény első fejezetében jelenik meg. A regény elején még ereje teljében lévő fiatalemberként, képzett, bátor katonának mutatkozunk be, aki arra született, hogy vezesse okosan, ésszerűen vezesse katonáit a törökök ellen még a végvári csata kezdete előtt is.

Amikor pedig kinevezik az egri vár kapitányává, gondosan készül a csatákra, minden lehetséges eseményt előre lát. Megerősíti a falakat és a bástyákat. Szinte előre látja a stratégiai pontok védelmének szükségességét. Minden katonai tudását, technikai és taktikai

érzékét felhasználva szervezi a védekezést, találékonyságát ismerve Gergey hadnagyot is segítségére hívja. Kiválóan bánik az emberekkel, döntéseiben szigorú és következetes, ugyanakkor lágyszívű.

Bátor hazafi, hős, a nehéz körülmények ellenére vállalja, védi a várat a törököktől. Megőrzi hideg fejét és körültekintően jár el a legnagyobb veszély pillanataiban is, átlátja a fenyegető helyzeteket és gyorsan hoz döntéseket. Dobó egyenessége meghatározó a műben, ugyanakkor személyiségét gyengíti naivsága, hiszen Habsburg Ferdinándtól jelentős katonai segítséget várt. Sajátságos körülmény a műben, hogy Dobó eltűri Hegedüs hadnagy zavargását, az eskütétel közbeni beavatkozását, lázító magatartását - és csak akkor lép határozottan, amikor Hegedüsnek csaknem sikerül átadnia a várat a töröknek. Végül nem kapja meg a királytól a megígért segítséget, így a csata után lemond kapitányi posztjáról.

Mekcsey István – nemes-birtokos, 1551-52-ben. vár ura és az egri vár alkapitánya volt. Aki olvasta az egri csillagokat, valószínűleg a Dobó-Bornemissza-Vicuska trió mellett Mekcsey István nevére is emlékszik. Először Török Bálint udvarában találkozunk vele, amikor keményen viselkedik Bornemissza Gergellyel, aki akkor még kicsi volt. Leírásából tudjuk, hogy "nagy domború feje", "kicsi, fekete és erős" szeme volt, bajusza "vasszöggént hegyes".

A könyvből az is kiderül, hogy enyhén szólva alacsony kedélyű, ma már azt is mondhatnánk, haragkezelési problémái vannak. Az előbb említett első találkozásuk Bornemisszával szinte párbajba torkollik, amikor legközelebb a Berettyónál látjuk hogy mossa véres fejét, miután több törököt legyőzött egy összecsapásban. És Dobo az ostrom alatt ezt mondja róla: „Te olyan vagy, mint a bika. Beleöklelsz minden fába, s egyszer csak majd nem tudod kihúzni a szarvadat.” [12; IV. fejezet, 5 rész, 238 old.;].

Török Bálint – magyar főnemes 1521-től nándorfehérvári bán, 1526-ban részt vett a mohácsi csatában mint II. Lajos testőre. Ő volt Fráter Györggyel együtt az árván maradt "kis királyka" János Zsigmond gyámja, hiszen Izabella királyné férje, Szapolyai János meghalt.

Török Bálint nemes, gondoskodó és kedves Gergely apja volt, akit fiaival együtt nevelt és tanított. Először a regény második fejezetében találkozunk vele. Jó harcos volt, várában gyakran párbajozott bebörtönzött török foglyokkal. Merész és bátor, amikor Budát visszafoglalják a németektől, fegyveres vezér. Nagylelkűen áll Izabella királynő rendelkezésére, amikor el kell kísérnie a kiskirályt a szultánhoz. Ez a bátor hős tudja és érzi, hogy valami kockázatos dologba kezdett, mert fél Szulejmán piszkos trükkjétől.

És így is történik, a törökök harc nélkül elfoglalják a Budai várat. A szultán Török Bálintot láncra verve viszi Konstantinápolyba, a Héttoronyban raboskodik, ahol élete végéig ott raboskodik. Emberségében és hazaszeretetében biztosak lehetünk, amikor a szultán budai pasává akarja nevezni. Vitéz visszautasítja az ajánlatot, nem akarja kiszolgálni a törököket, inkább rabszolgaságban éli le életét. Ez az oka annak, hogy egyértelműen elutasítja a nagymufti mohamedán hitre való áttérési kísérletét.

A kiszabadítására induló hőscsapat sem jár sikerrel, csak súlyos béklyókban, megöregedetten és megtörten látja őt. A fogságban gyakran emlékezik a török fogolyra, akivel a szabadság reményében többször is harcolt, és aki átkozta, amiért nem kegyelmezett. Az átok beteljesedett.

Tinódi Lantos Sebestyén (Tinód, 1510 körül – Sárvár, 1556. január 30.) – magyar dalszerző, lantos, a 16. századi magyar epikus költészet jelentős képviselője.

Tinódi Lantos Sebestyén sokszor szerepel Gárdonyi írásaiban, mint Török Bálint lantos, a nagyúr népszerű udvarnoka. A lantos valóban szolgált Török Bálintot, először vitézként, majd megsebesülése következtében (ahogyan Gárdonyi is rámutat művében) lantosként. Munkássága elsősorban íróként, mint költőként vált fontosabbá. Sok érdekes pillanatot csak az ő dalaiból ismerhetünk meg. Eger diadalmas védelme után is azonnal a várba ment. Emiatt a Tinódi Lantos Sebestyén által írt hősdalt tartják ma is a legmegbízhatóbb és legrészletesebb forrásnak Eger ostromáról.

A regényben persze sokkal több történelmi személyt elevenített meg Gárdonyi, de többségük nem jelenik meg olyan gyakran a regényben, és nem befolyásolja annyira a

cselekményt. De a történelmi alakok mellett vannak fiktívek is, amelyeket a szerző fantáziája hozott létre a regény változatossága és kontrasztosabb színei érdekében.

Természetesen Gárdonyi még sok történelmi személyiséget keltett életre a regényben, de legtöbbjük nem jelenik meg olyan gyakran a regényben, és nem befolyásolja annyira a cselekményt. De a történelmi alakok mellett vannak fiktívek is, amelyeket a szerző fantáziája hozott létre a sokszínűség és a nagyobb színkontraszt érdekében a regényben.

Cecey Éva, Vicuska- Gergely gyerekkori játszótársa. Amikor a félszemű török Jumurdsak elrabolja őket, együtt megszöknek. A kislány bátor, már mindenben hallgat Gergő tanácsaira, instrukcióira. Miután Gergelyt harcosnak küldik, sokáig nem találkoznak, de gyerekkori emlékek élnek bennük.

Egy kedves, gyönyörű, vonzó fiatal lány, Éva az özvegy Izabella királyné szolgálólánya és a félárva kis hercegnő nevelője lesz. Ekkor találkoztak újra Budán, és eljegyezték Gergelyt. Örök hűséget ígérnek és be is tartják. Szülei tiltása vagy a királynő saját utasítása ellenére az udvarlóval kapcsolatban elszökik, hogy Gergely felesége legyen. Azóta elválaszthatatlanok. A férfiruhát viselő Éva méltósággal viseli magát a férfiak között, amikor Törökországba utaznak. Lovagol, harcol és mindenben méltó társa Gergelynek.

Egy bátor, tette kész, elszánt anya bátorságot mutat akkor is, amikor a kisiút Jancsikát elrabolja Jumurdzsák magyarnak álcázva. Gondolkodás nélkül, férfiruhába öltözve, Miklós diákkal együtt Egerbe megy kiszabadítani Jancsikát. Állja a szavát, és rendkívül fegyelmezett, amikor betartja Dobónak tett ígését: nem jelenik meg a kastély területén, hogy ne zavarja Gergelyt a kastély védelmében és kötelességei teljesítésében. Éva maga harcol a falakon az utolsó napokban, és megsebesült. Az ostrom után a kis család újra találkozhat, és nem kevésbé fontos, hogy a csatában végre megszabaduljanak Jumurdzsák, örök ellenségüktől.

Összeségében Éva bátor, céltudatos, fegyelmezett nő, hűséges feleség és odaadó anya egyszerre. Méltó élettársa Gergelynek, aki a hazájáért is harcra kész.

Jumurdzsák – a regénynek legfontosabb gonosztevője, Gárdonyi csodálatos módon összetett képet alkotott antihőséről, ami a regény szinte minden jelentős szereplőjének életére és magára a cselekményre is nagy hatással volt.

Félszemű, török janicsár, arcán nagy, feltűnő hasítékkal, könnyen felismerhető. Negatív karakter, minden tette ezt bizonyítja. A történet elején elrabolja Gergelyt és Vicuskát azzal a szándékkal, hogy jó pénzért eladja őket Konstantinápolyban más foglyokkal együtt. Jumurdzsák apja gazdag török aga, anyja magyar volt, így magyarul beszél. Viselkedése álnok és hízelgő, ha valamit el akar érni, mindig kitör belőle a gonosz.

A hős élete gyökeresen megváltozik, amikor Gábor pap elveszi szerencsegyűrűjét és amulettjét, amit a nyakában viselt bőrszíjjal. Ez egy értékes fekete kő pecsétgyűrű gyémánt félhóddal és csillagokkal. Miután elvették tőle az amulettet, sorozatos szerencsétlenségek érik a hőst, kirabolják, elszegényítik, súlyosan megsérül, és a csatában átszúrják a kezét.

Többször megjelenik álruhában, egyszer koldusként, bűnbánó dervisként, aki Pécs és Mekka között zarándokol, és buzgón imádkozik, hogy megtalálja gyűrűjének nyomát. Máskor kereskedőnek adja ki magát, ezzel elnyerve Éva bizalmát, aki az eltelt idő miatt már nem ismeri fel, és felfedi előtte Gergely hollétét.

Jumurdzsák a regény során végig üldözi a főszereplőt azzal a céllal, hogy visszaadja az elveszett gyűrűt, amelyet Gábor pap adott Gergelynek halála előtt. Kiadós, elszánt, minden rosszra képes, hogy visszaszerezze talizmánját, és vele együtt az elveszett szerencsét. Babonás hittal ragaszkodik hozzá. Gergely és Éva kisleányát is elrabolja, hogy elcserélje az amulettjére. A szerencse azonban végül elhagyja, a kis Jancsika megszökik előle, Jumurdzsák pedig maga is meghal Eger ostroma közben.

A karakterábrázolás kulcsfontosságú pozitív és negatív szereplőinek jellemzése után a regény egyik legkomikusabb és legkedvesebb alakja, Sarkozy, a jóképű cigány következik.

Könnyen megérthetjük Gárdonyi ilyen karakterének megalkotásának hátterét, ha elolvassuk a naplójában szereplő bejegyzéseket: „ A mosolygás nélküli munka olyan, mint a sótlan leves” [14, 97. o.]. Ezért Gárdonyi humoros betétekkel eleveníti fel. Ilyen beillesztés 1909-ből az a rész, amikor Sárközi megszökik a bástyára hurcolt katonák kezéből, akik célpontként mutatták meg a törököknek, majd kiszabadítja magát: “- Jaj, jaj, jaj - kiabálta, a fejét a két markába fogva -, hogy a görcs állott vóna a lábamba, mikor ide indultam! Jaj, jaj, jaj! Hogy vakult vóna meg az a bides ló, mikor ide hozott! ” [12; IV. fejezet, 11. rész, 257 old.].

Sárközi – akinek a nevét egyáltalán nem ismerjük meg a regény során, a "kisembert" személyesíti meg a regényben. Ő az, aki mindig a dolgok sűrűjében van, de ugyanakkor nem csinál semmit. Mindig véletlenül, rajta kívül álló körülmények miatt kerül a középpontba, ugyanakkor fontos szereplője az eseményeknek, jelen van a regény minden fordulópontján. Ráadásul gyakran (véletlenül) rendezvényszervező. Fő tulajdonsága a gyávaság, mint Hegedüs István, de ezt nem tartjuk nála negatív tulajdonságnak, mert bátorságot nem várunk el tőle (ellentétben egy kassai hadnagytól).

Vicces, tévedésre hajlamos karakter, akinek azonban megvan a maga véleménye, és szükség esetén nagyon jól tudja képviselni az érdekeit. Sokszor kerül választás elé, és legtöbbször a jó oldalt választja, de jellemének összetettségéről beszél az a tény, hogy a legtöbb esetben nem az elvei vezérlik (vagyis a "jó" oldal, mert alapvetően "jó") , de valamiféle jutalmat vár, és szeretne érte kapni valamit.

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

A regény terjedelmes epikus alkotás. Kiterjedt cselekmény, főszereplőkkel és sok másodlagos karakterekkel. A múltban történt eseményekről mesél. Váltogatja a párbeszédet és az elbeszélő részeket. A formája általában prózai.

Gárdonyi Géza nyelvezete mindenki számára érthető. Javaslati tömörek és gazdaságosak. Az események gyakran nem leírásokból, hanem párbeszédéből derülnek ki. A regény stílusa lehetővé teszi, hogy átérezzük a honvédelmi harc magasztosságát, miközben megőrizzük az olvasmányos egyszerűséget. Az írásmód a 450 évvel ezelőtti állapotokat tükrözi. Az író csak azokat a kifejezéseket használja, amelyek már az 1500-as évek közepén ismertek voltak.

A humor is jelen van a könyvben. Például a mulatságosan félénk, de ravasz Sárközi „Gyomorzsák”-nak nevezi Jumurdzsákot. A regény iránti érdeklődést számos álcázás és átalakulás fokozza. Éva többször férfi ruhát ölt. Gergelyék olasz énekeseknek álcázva lépnek be Török Bálint börtönébe. Jumurdzsák magyar embernek öltözve jelenik meg Éva soproni házában, hogy elrabolja gyermeküket.

Az író az egyik legnépszerűbb ifjúsági író. Kedvenc szereplői a falu szegényei közül kerülnek ki. Gárdonyit szenvedélyesen érdekli a nemzeti múlt. Stílusa egyszerű és világos. Legszívesebben olyan fiatalokról ír, akik a szegénysorsból törnek fel, úgy bizonyítanak. Ilyen szereplők főleg a történelmi regényeiben vannak.

Gárdonyi Géza a regény írásakor a hűség, a hazaszeretet és a kitartás példáit keresi a történelemben, és ezt az egri várvédők önzetlen küzdelmével ábrázolja. A történelmi regény főhőse szimpatikus hős. Egyéni küzdelme az egész közösség küzdelmét szimbolizálja. Úgy állít elénk egy hőst, hogy szegény gyerek nem nyugodott, nem törődött bele a sorsába, hanem igyekezetével, bátorságával, küzdeni akarásával kitűnt és példát mutatott követőinek.

Gárdonyi ugyanakkor megmutatja a magyarok hibáit és bűneit is. A magyarok között sok a nézeteltérés és az ellentmondás. A három részre szakadt országot tovább osztja a

katolikusok és a protestánsok közötti ellenségeskedés. Nehéz megegyezésre jutni szegények és gazdagok között. Gergelyt többen fiúknak fogadják gyermekkori hőstettei után – Török Bálin, Dobó, Cecey Péter és Gábor pap -, mégis Cecey később hallani sem akar arról, hogy Évát egy jobbágyfiút vegyen feleségül.

Fontos a korhúségről beszélni, hogy valóban 1552-ben történtek-e az események. A regény a török időkben játszódik, és Magyarország egyik legfontosabb utolsó végvárának, a védelmét követi nyomon. 1556-ban a törökök hatalmas erővel ostromolták a várat, de Dobó István és katonái sikeresen ellenálltak. Amikor az időjárás megváltozott, beköszöntött a hideg idő, a török hadsereg visszavonult. Ez a katonai siker Európa-szerte ismertté vált. Gárdonyi kidolgozta az ostrom történetét, beleszöve Bornemissza Gergely fiatalságának és felnőtté válásának történetébe.

A regényben Gárdonyi a történelmi pontosságra hívta fel a figyelmet. Nagyon sok eredeti munkát végzett. Bejárta a regény helyszíneit, bejárta azokat a helyeket, ahol szereplői a regényben szerepelnek, Budától, Szigetvártól, Egertől Erdélyig, Sopronig és Konstantinápolyig. Megismerkedett a törökök vallási szertartásaival, az akkori étellel, öltözködési és étkezési szokásokkal, ősi fegyverekkel. Valós alapja van az egri asszonyok legendás hősiességének, akik forró vízzel és kátránnyal öntötték le a támadókat a vár falairól.

Számos történelmi név szerepel a regényben. Példaként említhető Török Bálint neve, akit Buda alságos török megszállása után tulajdonképpen Konstantinápolyba hurcoltak. Történelmi személyiség Fráter György várőrkapitány, Dobó István és a királyi család tagjai, Izabella királyné és fia János. Számos magyar és török tiszt és katona neve található a regényben és egyéb forrásokban. A regényben Gárdonyi gondot fordított a történelmi hűségre. Sok forrásmunkát használt. Elzarándokolt a regény helyszíneire, bejárta Budától, Szigetvártól, Egertől Erdélyig, Sopronig és Konstantinápolyig azokat a helyeket, ahol hősei megfordulnak. Megismerkedett a törökök vallási szertartásaival, a korabeli életformával, az öltözködési, étkezési szokásokkal, a régi fegyverekkel. Valóságos alapja van az egri nők legendás hősiességének, akik forró vizet, szurkot zúdítottak a támadókra a várfalokról. A

regényben számos történelmi név szerepel. Ilyen például Török Bálint neve, akit a törökök Buda cseles elfoglalása után valóban Konstantinápolyba hurcoltak. Történelmi alak Fráter György, a várvédők kapitánya, Dobó István és a királyi család tagjai, Izabella királyné és fia, János. Számos magyar és török tiszt és közkatona neve megtalálható a krónikás énekekben és más forrásokban. A mű végén a szerző hosszasan felsorolja a várvédőket. Köztük Bornemissza Gergely, a regény főszereplője. A regényben Tinódi Sebestyén költő is szerepel; Török Bálint udvarában lantkísérettel énekli történelmi dalát a mohácsi csatáról.

Tanterv szerint a regényt hetedik osztályban veszik figyelembe, nyolc órát szánnak a tanulásra. A terv szerint ezt az időt úgy kell elosztani, hogy a hallgatók megismerkedjenek Gárdonyi életrajzával és munkásságával. Ezenkívül a tananyagot követve a tanulóknak át kell tekinteniük a regény legfontosabb részeit, valamint azokat a történelmi eseményeket, amelyekről a regény íródott. Különös figyelmet kell fordítani a tanulóknak arra is, hogy a regény milyen szerkezetben, stílusban, műfajban íródott, és különösen arra, hogy mely szereplők szolgálnak pozitív mintaként, és melyek negatívak. Sajnos ekkora mennyiségű oktatási anyagot szinte lehetetlen ilyen kis óraszám alatt eljuttatni a diákokhoz.

Az Egri Csillagok című regény arra tanít, hogy a hőssé váláshoz nem kell nemesi családból származni, csak bátornak kell lenni. A bátorság – nem a félelem hiánya, hanem a felette való kontroll – a kulcsa azoknak a teljesítményeknek, amelyeket senki sem mer megtenni. De nem lehetsz bátor ok nélkül, ha nem akarsz semmit, akkor kell lennie egy eszmének, amiért készen állsz többre, mint amire képes vagy, például szembeszállsz egy olyan ellenséggel, aki túlerőben van. A regényben Bornemissza Gergely, Dobó István, Török Bálint, Mekchey István és más hősök bátorságának oka a szülőföld iránti szeretet volt. A haza iránti szeretet nagyobb volt, mint a halálfélelem. Ezért ahhoz, hogy bátor legyél, ki kell találnod, mi a legfontosabb számodra, majd minden erődet és magadat is adnod kell, hogy megvédd. Ez lehet a szülőföld, a család, egy álom. Éppen ezért szilárdan hiszek abban, meggyőződésem, hogy minden formálódó egyéniségnek, minden fiatalnak el kell olvasnia Gárdonyi Géza Egri csillagok történelmi regényét.

FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE

1. Alszeghy Zsolt. A XIX. század magyar irodalma. Budapest: Szt. István Társulat, 1923. - 285 o.
2. Bartha Júlia – Hoppál Mihály. - Török hagyatéék. Tanulmányok a magyar kultúra török kapcsolatairól.- Budapest: Európai Folklór Központért Egyesület, 2017. - 292 o.
3. Bednatics Gábor – Kusper Judit (szerk.).Mesterkönyvek faggatása. Tanulmányok Gárdonyi Géza és Bródy Sándor művészetéről. - Budapest: Ráció Kiadó, 2015. - 564 o.
4. Beöthy Zsolt. Jelentés a Péczely-regénypályázatról. Akadémiai Értesítő, 1902. - 649 o.
5. Bényei Péter. A történelmi regény műfajkonstituáló tényezőinek meghatározási kísérlete. - Debrecen: Studia Litteraria, Tom XXXVII, 1999. - 67 o.
6. Biczó Ferenc. A magyar nyelv és irodalom korszerű tanítása. Kaposvár, 1939. - 151. o.
7. Bóka László. Válogatott tanulmányok. - Budapest: Magvető, 1966, 1592 o.
8. Csorna Vilmos. A tanulói aktivitás kibontakoztatásának néhány tényezője az alsó tagozatos olvasástanításban.— Budapest, 1966. III. kötet, 56. 1.
9. Cs. Varga István. A Jézus-eszmény átragyogása. - Budapest. 2015
10. Debreceni Anikó. Integrált Irodalom.- Lemberg: Világ Könyvkiadó, 2015. - 247 o.
11. Gárdonyi Géza. A láthatatlan ember. - Budapest: Dante Könyvkiadó, 1963.- 359 o.
12. Gárdonyi Géza. Egri Csillagok. - Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014 (eredeti kiadvány: Gárdonyi Géza. Egri csillagok. Budapest: Singer és Wolfner Kiadása, 1909. - 384 o.
13. Gárdonyi Géza. Isten rabjai. - Budapest: Dante Könyvkiadó, 1963. - 274 o.
14. Gárdonyi Géza. Titkosnapló. - Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1974.- 237 o.
15. Gárdonyi József. Az élő Gárdonyi. Budapest: Kairosz, 2008. 257–256 o.

16. Görföl Balázs. Kisantál Tamás szerk. Narratívák. Elbeszélés, kultúra, történelem. - Budapest: Kijárat Kiadó,2009. - 159. o.
17. Györke Ágnes. Homéroszi eposztól a Nagy Könyvig. - Budapest: Gondolat, 2007. - 625– 637.
18. Hóvári János. A hűtlen Dobó. - Budapest: Helikon, 1987. - 125 o.
19. Imre László. Nagy Miklós–S. Varga Pál (szerk.). A magyar irodalom története. - Debrecen, 1998. - 248 o.
20. Schöpflin Aladár. A magyar irodalom története a XX. században. - Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1990. - 450 o.
21. Simon Lajos – Móra László (szerk. Kövesúti Jenő). A magyar irodalomtörténeti társaság folyóirata. - Budapest: Irodalomtörténeti társaság folyóirata. Tizenkilencedik évfolyam, 1930.- 82 o.
22. Simon Lajos . Az egri remete. Budapest: Dante Könyvkiadó, 1932. - 193 o.
23. Sík Sándor. Gárdonyi, Ady, Prohászka. Lélek és forma a századforduló irodalmában. - Budapest: Pallas Rt., 1928. - 404 o.
24. Szathmári István. A magyar stilisztika útja. - Budapest: Mundus Magyar Egyetemi Kiadó, 2008.- 204–214 o.
25. Szegedy-Maszák Mihály. Az újraolvasás kényszere. Budapest: Magyar Irodalomtörténeti társaság, 1996/1-2. - 584. 31. o.
26. Szekér Endre. A nominális stílus jelentkezése Gárdonyi műveiben. - Budapest: ELTE, 1975. - 151 o.
27. Szerb Antal. Magyar irodalomtörténet. - Budapest: Révai, 1943. - 536 o.
28. Széchenyi Ágnes. A magyar-török viszony mitológiájának megképződése : Gárdonyi Géza: Egri csillagok. In: Az Oszmán Birodalom diadala és bukása. - Budapest: Gondolat Publishers,2022.- 361-378 o.
29. Szikszainé Nagy Irma 2015. Párhuzamos lélekrajzok nyelvi-stiláris vetületei Gárdonyi Géza Ida regénye című művében, In Mesterkönyvek faggatása. Budapest: Ráció Kiadó, 2015.- 111–132 o.

30. Jókai Anna. A megkerülhetetlen Isten. in: Keller Péter: Az élő Gárdonyi-arc. - Budapest 2015. - 240 o.
31. Keller Péter. Az élő Gárdonyi-arc. - Budapest: Szent István Társulat, 2015. - 338 o.
32. Kelemen László. A pedagógiai pszichológia alapkérdései. - Budapest, 1967. - 186 o.
33. Kerékgyártó Imre. Lengyel Dénes. Az irodalomelmélet tanítása az általános iskolában. - Budapest, 1959. - 18 o.
34. Kéky Lajos. Gárdonyi Géza. – Budapest: Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt, 1926. – 40 o.
35. Kispéter András. Gárdonyi Géza. – Budapest: Gondolat Kiadó, 1970. – 230 o.
36. Kovács Ákos. Két körkép. Budapest: Sík Kiadó, 1997. - 251 o.
37. Köveskúti Jenő. Gárdonyi és a kritika. In: Simon Lajos – Móra László (szerk.). Az Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság évkönyve. Országos Gárdonyi Géza Irodalmi Társaság. 1929. - 240 o. 7
38. Kulin Katalin. Irodalom. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára. - Lemberg: Világ Könyvkiadó, 2007.- 207 o.
39. Kusper Judit. Emlékezet, hely, kultusz. Gárdonyi Géza és a receptív emlékezet. In: Agria, 2013. - 151–158. o.
40. Móricz Zsigmond: Gárdonyi Gézánál. Pesti Napló, 1933. LXXXIV. évfolyam, 109. szám, május 14.
41. Nemes István. Az irodalomtanítás módszere. - Budapest, 1960. - 220 o.
42. Lipp Tamás. Így élt Gárdonyi. - Budapest: Móra, 1989. - 194 o.
43. Lukács György. A történelmi regény. Budapest: Magvető Kiadó, 1977. - 50 o.
44. Omer Feridoun. Budai török emlékek . Archeológiai Értesítő, Új folyam, XXXIII., 1913. 411–414, 472 o.

45. Pintér Jenő. A magyar irodalom története: középiskolák számára. - Budapest: Lampel R, 1923. - 324 o.
46. Ravasz László: A láthatatlan ember. In: Az egri remete. Szerk. Simon Lajos. - Budapest: Dante, 1933. - 22-25 o.
47. Rácz István. A török világ hagyatéka Magyarországon. - Debrecen: Kossuth Egyetemi Kiadó, 1995. - 261 o.
48. Ungnánd Dávid. Konstantinápolyi utazásai [1572–1579]. Budapest: Szépirodalmi, 1986. - 354 o.
49. Z. Szalai Sándor. Az Egri csillagok forrásai és szövegváltozatai. In Gárdonyi műhelyében. Elvek és utak. - Budapest: Magvető, 1970. 154 o.
50. Z.Szalai Sándor. Eligazító Gárdonyi titkosírásos feljegyzéseinek olvasásához. In Gárdonyi Géza, Titkosnapló. Szépirodalmi Könyvkiadó. 1974.-221–238 o.
51. Z. Szalai Sándor. Gárdonyi Géza alkotásai és vallomásai tükrében. – Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977. – 290 o.
52. Z. Szalai Sándor. Sors és történelem. Tanulmányok Gárdonyi Gézáról. - Miskolc: Felsőmagyarország Kiadó, 2001. - 123 o.

Резюме

Одним із навпливовіших і найулюбленіших романів сучасного покоління являється історичний роман «Егерські зірки». Роман написаний у прозовій формі де розповідь ведеться у виді опису автором всіх подій що відбуваються навколо нього, а іноді в формі діалогу, що ведуть між собою герої. У 1556 році турки чисельністю в сто тисяч воїнів взяли в облогу Егерський замок, але Іштван Добо та його солдати, яких не назбиралося навіть й двох тисяч, титанічно встояли проти загарбників. Цей військовий успіх став відомий по всій Європі. Гардоні детально описав історію облоги в романі, вплітаючи її в історію юності та зрілості Гергея Борнемісси. Роман складається з 5 частин, в назві кожної із котрих прихована центральна ідея розділу. В романі присутні як історичні персони такі як Іштван Добо, Балінт Тьорек, Тіноді Лантош, королева Ізабелла зі своїм сином Йончіком, так і ті що створені уявою автора Юмурджак, чи смішний персонаж Шаркозі.

За навчальною програмою роман розглядається в сьомому класі, на протязі восьми годин. За планом цей час має бути розподілений щоб познайомити учнів з біографією Гардонія, та його творчістю. Розглянути найважливіші частини роману, а також розповісти про те на якому історичному тлі писався роман, та які історичні передумови його створення. Також особлива увага має бути звернена на структуру, стиль, жанр, в яких написаний роман, і в частності на те які герої служать позитивним зразком, а які негативним.

Роман «Егерські зірки» повчає тому, що стати героєм може кожен, потрібно лише бути сміливим, та мужнім. У романі причиною мужності Гергея Борнемісси, Іштвана Добо, Балінта Тьорека, Іштвана Мекчея та інших героїв була любов до батьківщини що переважала над страхом смерті. Тому, щоб стати героєм, вам потрібно знайти, що найважливіше для вас, а потім ви повинні віддати всі свої сили і себе, на збереження цього. Це може бути ваша батьківщина, ваша родина, чи ваша мрія. Ось чому роман Егерські зірки на мою думку гідний уваги.

Resume

One of the most influential and favorite novels of the modern generation is the historical novel "Eger's Stars". The novel is written in prose form, where the story is told in the form of a description by the author of all the events happening around him, and sometimes in the form of a dialogue between the characters.

In 1556, Turks numbering one hundred thousand soldiers besieged the Eger castle, but Ishtvan Dobo and his soldiers, who did not even gather two thousand, titanically resisted the invaders. This military success became known throughout Europe. Gardoni detailed the story of the assault in the novel, weaving it into the story of Gergej Bornemissa's childhood and maturity. The novel consists of 5 parts, in the name of each part there is a hidden central idea of the entire chapter. The novel includes both historical figures such as Ishtvan Dobo, Balint Torek, Tinodi Lantos, Queen Isabella with her son Yonchi, and those created by the author's imagination for the colorfulness of the plot, such as Yumurjak, or the funny character Charkozy.

According to the curriculum, the novel is considered in the seventh grade for eight hours. According to the plan, this time should be allocated to acquaint students with the biography of Gardoni and his work. Consider the most important parts of the novel, as well as tell about the historical background against which the novel was written, and the historical prerequisites for its creation. Also, special attention should be paid to the structure, style, genre in which the novel is written, and in particular, what characters serve a positive sample, and which negative.

The novel "Eger's Stars" teaches us that in order to become a hero, it is not necessary to come from a noble family, you just need to be brave and courageous. In the novel, the reason for the courage of Gergej Bornemissa, Ishtvan Dobo, Balint Torek, Ishtvan Mekcey and other heroes was the love of the homeland that prevailed over the fear of death. Therefore, to be brave, you need to find what is most important to you, and then

you must give all your strength and yourself to preserve it. It can be your homeland, your family, or your dream. That is why the novel Egger's Stars is worthy of attention.